

Temat 1. *Konstytucja jako ustawa zasadnicza.*

Szczególna treść konstytucji. Konstytucja pełna i niepełna, fikcyjna i rzeczywista.

Szczególna treść Konstytucji wynika z zakresu i wagi zagadnień, które są regulowane przez przepisy konstytucyjne. Należą do nich: określenie suwerena (art. 4 ust. 1 Konstytucji), podanie fundamentalnych zasad ustroju politycznego, społecznego i gospodarczego, w tym zasad budowy systemu źródeł prawa (rozdz. I i III), podstawowe wolności, prawa i obowiązki obywateli (rozdz. II), określenie podstawowych kompetencji, wzajemnych stosunków, budowy i sposobu wyłaniania naczelných organów państwa oraz samorządu terytorialnego (rozdz. IV–XI), tryb zmiany Konstytucji (rozdz. XII).

Konstytucje, regulujące wyżej wymienione materie nazywane są konstytucjami pełnymi w odróżnieniu od konstytucji niepełnych – w Polsce zwanych małymi – które nie obejmują ich wszystkich. Również z punktu widzenia treści, Konstytucje dzieli się na – rzeczywiste, oddające aktualny układ sił politycznych w określonym państwie oraz – fikcyjne, które tego nie robią i w związku z tym, pozbawione są praktycznego znaczenia.

Szczególna moc konstytucji.

Szczególna (najwyższa) moc prawna Konstytucji oznacza, iż żadna norma prawna w całym systemie prawa nie może być z nią sprzeczna (aspekt negatywny), a jednocześnie, że wszystkie organy państwa mają obowiązek realizowania postanowień zawartych w przepisach konstytucyjnych (aspekt pozytywny). Art. 8 ust. 2 Konstytucji stanowi: „Przepisy Konstytucji stosuje się bezpośrednio, chyba że Konstytucja stanowi inaczej”. Jest to przyzwolenie by – zarówno w stosunkach między różnymi organami państwowymi jak i między organami a obywatelami, a także między samymi obywatelami – czynić użytek z kompetencji i uprawnień przyznanych bezpośrednio przez normy zawarte w Konstytucji. Odstępstwo od tej reguły musi wyraźnie wynikać z jej postanowień. Wprowadzenie, nowej dla polskiego prawa konstytucyjnego, zasady bezpośredniości stosowania Konstytucji znajduje swoje rozwinięcie w szczegółowych postanowieniach ustawy zasadniczej, na przykład w instytucji skargi konstytucyjnej (art. 79), czy przyjęciu zasady podległości sędziów Konstytucji oraz ustawom (art. 178).

Szczególna forma konstytucji. Konstytucja sztywna i elastyczna.

Konstytucja jako ustawa zasadnicza w państwie jest w szczególny sposób uchwalana i zmieniana, co wraz z wyjątkową nazwą i systematyką stanowi o jej szczególnej formie.

Uchwalenie Konstytucji może następować bezpośrednio w drodze referendum, bądź pośrednio przez organ specjalnie powołany do stanowienia o sprawach ustrojowych (np. przy uchwalaniu Konstytucji Stanów Zjednoczonych w 1787 r.) lub przez parlament specjalnie wyposażony w prawo uchwalania konstytucji (czyli konstytuante). Jeżeli Konstytucja nie jest uchwalona, a nadana przez monarchę, uważanego za podmiot władzy suwerennej, jest to Konstytucja okrojowana.

Wyjątkowość procedury zmiany Konstytucji polega na konieczności spełnienia takich warunków, jakich nie stawia się w przypadku uchwalania lub zmiany żadnego innego aktu normatywnego (są to tzw. konstytucje sztywne, w odróżnieniu od elastycznych, które mogą być zmieniane w trybie obowiązującym przy zmianie zwykłych ustaw).

Systemy kontroli konstytucyjności.

Istnieją dwa główne modele sądowej ochrony Konstytucji, rozróżniane na podstawie kryterium podmiotowego: model kontroli sprawowanej przez sądy powszechne (**amerykański**), oraz model kontroli sprawowanej przez sądy konstytucyjne (**europejsko-kontynentalny**). Pierwszy z nich, historycznie wcześniejszy, ma charakter zdecentralizowany i konkretny co w uproszczeniu oznacza, iż kontrola wykonywana jest przez wszystkie sądy, w związku z rozpatrywanymi sprawami. Sąd uznając niekonstytucyjność normy prawnej pomija ją przy wydawaniu orzeczenia w danej sprawie. Nie powoduje to jednak formalnego uchylecia normy, która wciąż może być podstawą innych rozstrzygnięć. Model kontynentalny to kontrola scentralizowana, dokonywana tylko przez jeden specjalny organ sądowy (sąd konstytucyjny) pozostający poza zwykłą strukturą sądownictwa. Działalność swą prowadzi on przede wszystkim na podstawie takich wniosków uprawnionych podmiotów, które nie są związane z prowadzonymi przez nie sprawami. Orzeczenie sądu konstytucyjnego stwierdzające niezgodność z Konstytucją badanej normy, prowadzi do jej wyeliminowania z systemu prawa.

Tryb przygotowania i uchwalenia Konstytucji z 2 kwietnia 1997r.

Tryb przygotowania i uchwalenia Konstytucji z 1997r. określiła specjalna ustawa konstytucyjna z 23 kwietnia 1992 r. (Dz. U. Nr 67, poz. 336, z późn. zm.) zgodnie, z którą prawo inicjatywy konstytucyjnej przysługiwało Komisji Konstytucyjnej Zgromadzenia Narodowego składającej się z 46 posłów i 10 senatorów, grupie 56 członków Zgromadzenia Narodowego, Prezydentowi Rzeczypospolitej, a po nowelizacji w 1994 r. (Dz. U. Nr 61, poz. 251), także grupie co najmniej 500 000 osób posiadających czynne prawo wyborcze do

Sejmu. Konstytucja miała być uchwalona przez Zgromadzenie Narodowe a następnie przyjęta w referendum. Przewidywano odbycie dwóch, a w przypadku zgłoszenia przez Prezydenta poprawek, trzech czytań. W ciągu 14 dni od przyjęcia Konstytucji w trzecim czytaniu, albo bezskutecznego upływu terminu (60 dni) do wniesienia własnych poprawek, Prezydent miał obowiązek zarządzić referendum konstytucyjne.

Pytanie problemowe:

Przedstaw na czym polega szczególna treść, forma i moc prawna konstytucji

Pytania testowe:

1. Przepisy Konstytucji RP stosuje się:
 - a) zawsze bezpośrednio
 - b) pośrednio, chyba że Konstytucja RP stanowi inaczej
 - c) bezpośrednio, chyba że Konstytucja RP stanowi inaczej
2. Zgodnie z art. 8 ust. 1 Konstytucji, Konstytucja RP jest:
 - a) najważniejszym prawem RP
 - b) najwyższym prawem RP
 - c) pierwszym prawem RP

Temat 3. Zasada republikańskiej formy rządów i zasada suwerenności

Narodu.

Zasada republikańskiej formy rządów

Zasada republikańskiej formy rządów wyrażona jest w samej nazwie państwa („Rzeczpospolita Polska”), w tytule konstytucji i przede wszystkim w jej instytucjach i urządzeniach. Oznacza ona, z jednej strony, wykluczenie jakiejkolwiek władzy dziedzicznej lub dożywotniej w państwie, a z drugiej, postulat ustanowienia rządów prawa i ustroju demokratycznego. Republika (łac. *res publica* - rzecz pospolita, rzecz publiczna) oznacza państwo, w którym „głową” jest osoba powoływana na ten urząd na czas z góry określony (kadencję), przeważnie w drodze wyborów powszechnych (przez ogół obywateli uprawnionych do głosowania) lub pośrednich (np. przez członków parlamentu). W tym znaczeniu - gatunkowym - republika jest zatem przeciwstawieniem monarchii. Z kolei, w sensie rodzajowym, republika jest państwem praworządnym będącym wspólnym dobrem wszystkich obywateli. Pierwszą nowożytną republiką zostały Stany Zjednoczone Ameryki Północnej (1787), następną Francja (1792). Rozpowszechnienie się republikanizmu nastąpiło dopiero w XX wieku. Współcześnie funkcjonują dwa rodzaje republiki: a) prezydencka i b) parlamentarna. O republikańskim charakterze państwa decyduje nie tylko sposób obsadzania najwyższego stanowiska urzędowego. Republikanizm polega także na takim zorganizowaniu państwa, dzięki któremu jest zapewniony pewien wpływ obywateli na bieg spraw publicznych, poprzez instytucje narodowego przedstawicielstwa. W okresie I Rzeczypospolitej Polskiej za republikę uważano państwo o ustroju mieszanym, łączącym cechy monarchii, arystokracji i demokracji. Nie bez powodów zatem Polskę, pomimo że przez wieki była monarchią, rządząca szlachta nazywała Rzeczpospolitą. Rzecz bowiem w tym, że polska Rzeczpospolita była królestwem, którego ustrój był wolny od powszechnej w XV – XVIII w. w Europie, monarchistycznej władzy absolutnej. Wybitny historyk polskiego państwa i prawa Zbigniew Kaczmarczyk stwierdza, że dla ustroju państwowego Polski XV – XVI w. właściwe było to, że „ograniczenie władzy królewskiej szło w parze ze wzrostem roli sejmu, w szczególności reprezentacji szlachty – izby poselskiej w skali ogólnopaństwowej i sejmików w województwach i ziemiach. Również władza sądowa z rąk króla przechodziła w ręce szlachty, czego wyrazem było utworzenie Trybunału Koronnego i rola sądu sejmowego”. Republikańska forma rządów trwa w Polsce nieprzerwanie do chwili obecnej – z wyłączeniem oczywiście okresu zaborów, aczkolwiek i wówczas mieliśmy do czynienia z Rzeczpospolitą Krakowską. Próby przywrócenia w Polsce w okresie I wojny światowej ustroju monarchistycznego nie

uzyskały szerszego poparcia. Podkreślenia wymaga, iż aktualnie, podział na republiki i monarchie – jeszcze tak ważny na początku XX w. – nie ma już istotnego znaczenia.

Zasada suwerenności narodu w świetle Konstytucji RP

W państwach współczesnych naród nie jest rozumiany jako podmiot, który w sposób rzeczywisty mógłby sprawować władzę w państwie. Wykonywanie takiej władzy w sposób permanentny przez wszystkich obywateli danego państwa, nawet teoretycznie nie byłoby możliwe. Dlatego też uznanie w przepisach konstytucyjnych narodu jako podmiotu suwerennej władzy państwowej, oznacza traktowanie go jako określonej fikcji personifikacyjnej wobec zbiorowości obywateli. Z tego powodu realne znaczenie ma pośrednie wykonywanie władzy narodu za pośrednictwem wyłanianych przedstawicieli.

Mając powyższe na uwadze wskazać należy, że Konstytucja RP w sposób ścisły określa, że władza **zwierzchnia** należy do narodu (art. 4 ust. 1). Nie mówi o „wszelkiej władzy” czy władzy jako takiej, lecz precyzyjnie stanowi o władzy zwierzchniej, która – mając na uwadze stosunki władcze w państwie – jest synonimem panowania, a nie rządzenia czy zarządzania. Naród dysponując władzą zwierzchnią, ma zatem prawo decydowania o tym: a) **czemu**, czyli realizacji i obronie jakich wartości i interesów winno służyć państwo, b) **jak** winny być te wartości i interesy wyrażane w ustawach i programach polityki państwowej, oraz c) **kto**, czyli powoływania i kontrolowania rządzących, wykonawców tak powstającej władczej woli narodu. W doktrynie prawa konstytucyjnego przyjmuje się, że współcześnie, z tytułu suwerenności narodu przysługują obywatelom trzy rodzaje uprawnień: 1) do wybierania podstawowych organów państwa, w tym przede wszystkim przedstawicieli do parlamentu, dysponujących mandatem wolnym, 2) do wyrażania swoich opinii w przedmiocie rządzenia państwem, 3) do współdecydowania z organami państwa w procesie rządzenia. Wykonywanie prawa wybierania organów państwowych i prawa współdecydowania (za pośrednictwem referendum i obywatelskiej inicjatywy ustawodawczej) ma charakter sformalizowany i może być realizowane w ramach sprawowania władzy państwowej. Tego rodzaju działania obywateli są jednak rzadkie, gdyż możliwość wyboru określonych organów uzależniona jest od upływu ich kadencji, a o zarządzeniu referendum ogólnokrajowego, mogącego dotyczyć spraw „o szczególnym znaczeniu dla państwa” (art. 125 ust. 1 Konstytucji), decydują organy państwa (Sejm lub Prezydent RP za zgodą Senatu). Natomiast niesformalizowane, bo realizowane w ramach sprawowania władzy zwierzchniej w płaszczyźnie społeczno-politycznej, jest prawo suwerena (a w zasadzie grup społecznych narodu) do wyrażania swoich opinii w przedmiocie rządzenia państwem. Konstytucyjnymi środkami prawnymi służącymi realizacji tego

uprawnienia są: wolność tworzenia i działania partii politycznych, związków zawodowych, organizacji społeczno-zawodowych rolników, stowarzyszeń, ruchów obywatelskich i innych dobrowolnych zrzeszeń (art. 11 i 12), ogólna wolność zrzeszania się (art. 58 ust. 1), wolność prasy i innych środków społecznego przekazu (art. 14), wolność wyrażania swoich poglądów oraz pozyskiwania i rozpowszechniania informacji (art. 54 ust. 1), wolność organizowania pokojowych zgromadzeń i uczestniczenia w nich (art. 57). W ramach tych środków prawnych możliwa jest aktywność społeczna, swobodnie kształtująca opinię publiczną, a z kolei ta opinia może permanentnie wpływać na sposób rządzenia.

Pytanie problemowe:

Zasada suwerenności Narodu w świetle Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997r.

Pytania testowe:

1. Termin „Rzeczpospolita” jest synonimem:
 - a) republikańskiej formy państwa
 - b) demokracji
 - c) parlamentarnego systemu rządów
2. Zwierzchnia władza w Rzeczpospolitej należy do :
 - a) parlamentu
 - b) narodu
 - c) ludu

Temat 4. Zasada demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej.

Konstytucja RP w art. 2 stanowi, że *Rzeczpospolita Polska jest demokratycznym państwem prawnym, urzeczywistniającym zasady sprawiedliwości społecznej*. Regulacja ta, wprowadzona została po raz pierwszy do porządku ustrojowego naszego państwa na podstawie rewizji Konstytucji PRL z 29 grudnia 1989 r.

Państwo prawne, to państwo rządzone przez prawo, które stoi ponad państwem i w którym praworządność oznacza, że system organów działa w ściśle przez prawo określony sposób. **Formalne** pojmowanie państwa prawnego, zasadza się na preferowaniu formalnoprawnych instytucji i rozwiązań zapewniających praworządne funkcjonowanie organów państwowych (podział władzy, konstytucjonalizm, legalność, prymat ustawy w systemie źródeł prawa, prawo obywateli do sądu, zakaz retroakcji itp.). Innymi słowy, w formalnym państwie prawnym chodzi głównie i przede wszystkim o związanie państwa prawem, natomiast obywatelom powinna być zagwarantowana pewność prawa, bezpieczeństwo prawne oraz powstrzymywanie się państwa od ingerencji w sferę ich wolności osobistych.

Od formalistycznego pojęcia „państwa prawnego” odróżnić należy taką postać państwa prawa, która wiąże je z demokracją polityczną, a więc z systemem, w którym wyłaniana w sposób demokratyczny władza ma społeczną legitymizację, w którym sposób tworzenia prawa jest również demokratyczny, w którym prawa i obowiązki obywateli nie tylko powinny być ustanawiane w szczególnej formie, ale ich konstytucyjny katalog powinien zawierać określone politycznie treści. W ten sposób pojęcie „państwa prawnego” przekształca się w pojęcie „**demokratycznego państwa prawnego**”.

Do filarów nośnych demokratycznego państwa prawnego doktryna zalicza przede wszystkim: zagwarantowanie oraz poszanowanie praw i wolności człowieka i obywatela, zasadę suwerenności, zasadę pluralizmu politycznego, okresowo odbywane wolne wybory powszechne, zapewnienie udziału społeczeństwa w podejmowaniu decyzji państwowych, ideę państwa socjalnego opartą na realizacji zasad sprawiedliwości społecznej, niezależny i niezawisły sądowy wymiar sprawiedliwości, sądownictwo konstytucyjne.

W demokratycznym państwie prawnym następuje uzupełnienie formalnych elementów państwa prawnego postanowieniami materialnego prawa konstytucyjnego, które

nie tylko utrudniają nadużycie władzy publicznej wobec obywateli, ale - na mocy regulacji konstytucyjnej - tego nadużycia zakazują.

Zasada demokratycznego państwa prawnego przypomina klauzulę generalną drugiego stopnia. Aby ustalić, jakie procedury powinny być zachowane aby ją realizować, należy odwołać się do określonych doktryn polityczno-prawnych, na gruncie których opracowana została doktryna państwa prawnego. Istotną rolę odgrywa również orzecznictwo i wykładnia Trybunału Konstytucyjnego, z którego wynika, że zasada ta w praktyce ma m.in. zapewnić: zaufanie obywateli do państwa, zakaz działania prawa wstecz, ochronę praw nabytych, zasadę sprawiedliwości społecznej, zasadę podziału władzy, zasadę niezawisłości sędziowskiej, zasadę prawa do sądu itd. Godnym podkreślenia jest, że zasada demokratycznego państwa prawnego nie była możliwa do wprowadzenia w krajach o ustroju socjalistycznym. Główne przeszkody tkwiły w założeniach doktrynalnych i aksjomatach politycznych tego ustroju, a stanowiły je: zasada jedności władzy państwowej, odrzucenie zasady podziału władzy, zasada zwierzchnictwa ludu pracującego realizowana wyłącznie przez jedną partię polityczną, brak w konstytucji istotnych gwarancji niezawisłości sądownictwa, jak również gwarancji praw i swobód obywatelskich, zwłaszcza wolności koalicji i wolności słowa.

Pojęcie *sprawiedliwości społecznej* w świetle Konstytucji RP

W myśl art. 2 Konstytucji, Rzeczpospolita Polska jako demokratyczne państwo prawne, ma urzeczywistniać **zasady sprawiedliwości społecznej**. Określenie: „sprawiedliwość społeczna” jest niewątpliwie zwrotem nieostrym o charakterze ocennym, czyli rodzajem odesłania pozaprawnego, ukierunkowującego podmioty, które realizują prawo, na dokonywanie wartościowań na podstawie kryteriów, które są formułowane w tekście prawnym, ale których treść nie jest w tym tekście określona.

W doktrynie podkreśla się, że zasada sprawiedliwości społecznej nie jest normą, nie jest też klauzulą generalną, gdyż nie odsyła do jakiegoś określonego systemu ocen; nakazuje jednakże podejście wieloaspektowe, czyli posługiwanie się wieloma formułami sprawiedliwości. Ponieważ urzeczywistnianie zasady sprawiedliwości społecznej jest nakazem sformułowania konstytucyjnego, odczytywanym głównie, jako nakaz odpowiedniego kształtowania prawodawstwa, dlatego też najwięcej uwag dotyczących tej roli „zasady sprawiedliwości społecznej” w konstruowaniu systemu prawnego RP można znaleźć w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego. Zgodnie z tezą orzeczenia TK z 6 kwietnia 1993 r. (sygn. Akt K. 7/92) wskazać można, że TK traktuje konstytucyjny wymóg urzeczywistnienia sprawiedliwości społecznej jako **nakaz sprawiedliwego różnicowania pozycji obywateli, ustalającego właściwą treść zasady równości**. Stwierdza on, że „istnieje ścisły związek

między sprawiedliwością a równowagą w prawie (...) jeżeli w podziale dóbr (przyznawaniu praw) i związanym z tym podziałem podmiotów prawa występują niesprawiedliwe różnice, wówczas różnice te uważane są za nierówność. Sprawiedliwość wymaga, aby zróżnicowanie prawne poszczególnych podmiotów pozostawało w odpowiedniej relacji do różnic w sytuacji tych podmiotów. Wyrażona w ten sposób sprawiedliwość rozdzielcza oznacza, że równych należy traktować równo, a podobnych należy traktować podobnie, z tym, że w tym drugim przypadku powinno się uwzględniać w jakim stopniu u poszczególnych podmiotów występują pewne cechy, które powinny być brane pod uwagę w procesie rozdziału pewnych dóbr (praw).”

Pytanie problemowe:

Pojęcie sprawiedliwości społecznej w świetle Konstytucji RP.

Pytania testowe:

1. Zgodnie z art. 2 Konstytucji Rzeczpospolita Polska jest:
 - a) demokratycznym państwem prawnym, urzeczywistniającym zasady sprawiedliwości społecznej
 - b) państwem zapewniającym realizację praw obywateli, urzeczywistniającym zasady społecznej gospodarki rynkowej
 - c) państwem demokratycznym, urzeczywistniającym zasady demokracji bezpośredniej
2. Zasada demokratycznego państwa prawnego w Polsce wprowadzona została po raz pierwszy do konstytucji:
 - a) w 1997 r.
 - b) w 1989 r.
 - c) w 1952 r.

Temat 5. Demokracja bezpośrednia

Instytucje demokracji bezpośredniej w świetle Konstytucji RP

Zgodnie z art. 4 ust. 2 Konstytucji RP naród sprawuje władzę przez swoich przedstawicieli lub bezpośrednio. Stosownie do tego sformułowania Ustawa Zasadnicza przewiduje dwie formy demokracji bezpośredniej:

1) Referendum, pod pojęciem, którego należy rozumieć bezpośrednie wypowiedzenie się obywateli uprawnionych w danej sprawie poddanej pod głosowanie. Na gruncie Konstytucji wyróżnić można cztery rodzaje referendum:

a) referendum ogólnokrajowe o szczególnym znaczeniu dla państwa (art. 125). Takie referendum ma prawo zarządzić Sejm bezwzględną większością głosów w obecności co najmniej połowy ustawowej liczby posłów lub Prezydent Rzeczypospolitej za zgodą Senatu wyrażoną bezwzględną większością głosów w obecności co najmniej połowy ustawowej liczby senatorów. Wynik takiego referendum jest wiążący, jeżeli wzięła w nim udział więcej niż połowa uprawnionych do głosowania;

b) referendum ogólnokrajowe w sprawie wyrażenia zgody na ratyfikację umowy międzynarodowej na podstawie której Rzeczpospolita Polska może przekazać organizacji międzynarodowej lub organowi międzynarodowemu kompetencje organów władzy w niektórych sprawach (art. 90 ust. 1 i 3). Wybór takiego właśnie trybu ratyfikacji spoczywa w gestii Sejmu, który w tej sprawie podejmuje uchwałę bezwzględną większością głosów w obecności co najmniej połowy ustawowej liczby głosów.

c) referendum ogólnokrajowe w sprawie zatwierdzenia zmian Konstytucji (art. 235). Ten rodzaj referendum został wprowadzony na wypadek zmian przepisów zawartych w rozdziałach I, II i XII Ustawy Zasadniczej. W tym przypadku jedynym organem upoważnionym do jego zarządzenia jest Marszałek Sejmu, który zarządza je w ciągu 60 dni od dnia otrzymania wniosku. Z wnioskiem może wystąpić, co najmniej 1/5 ustawowej liczby posłów, Senat lub Prezydenta RP. Powyższy wniosek składać można w ciągu 45 dni od dnia uchwalenia przez Senat ustawy o zmianie Konstytucji. Takie referendum jest wiążące bez względu na frekwencję;

4) referendum lokalne - art. 170 Konstytucji stanowi, że członkowie wspólnoty samorządowej mogą decydować w drodze referendum, w sprawach dotyczących tej wspólnoty, w tym o odwołaniu pochodzącego z wyborów bezpośrednich organu samorządu terytorialnego

2. obywatelska inicjatywa ustawodawcza (art. 118 ust. 2 Konstytucji) polega na tym, że grupie co najmniej 100 tysięcy obywateli polskich zostało przyznane prawo wnoszenia do Sejmu projektów ustaw. W doktrynie podnosi się, że istota tej instytucji polega na tym, iż dostęp do inicjatywy ustawodawczej, dotąd „zarezerwowany” dla podmiotów politycznych (posłowie, Senat, Rada Ministrów, Prezydent), przysługuje także bezpośrednio samym obywatelom.

Procedura wykonywania inicjatywy ustawodawczej przez obywateli uregulowana jest w ustawie z dnia 24 czerwca 1999 r. (tj. Dz.U. z 2018r. poz. 2120). Akt ten wyłączył z prawa inicjatywy ludowej projekty ustaw, dla których Konstytucja zastrzegła właściwość innych podmiotów. Chodzi tu w szczególności o dwie regulacje; pierwsza – polega na wyłączeniu obywateli z prawa inicjowania projektu ustawy o zmianie Konstytucji (art. 235 ust. 1), a druga – sprowadza się do wyłącznych uprawnień Rady Ministrów w przedmiocie wnoszenia projektów ustawy budżetowej, ustawy o prowizorium budżetowym, zmiany ustawy budżetowej, ustawy o zaciąganiu długu publicznego oraz ustawy o udzielaniu gwarancji finansowych przez państwo (art. 221). W trybie postępowania w zakresie obywatelskiej i inicjatywy ustawodawczej można wyróżnić następujące etapy:

a) czynności związane z przygotowaniem projektu ustawy, jego rozpowszechnianiem, kampanią promocyjną, a także organizacją zbierania podpisów obywateli popierających projekt, wykonuje komitet inicjatywy ustawodawczej (KIU), utworzony, przez co najmniej 15 obywateli polskich, którzy złożyli pisemne oświadczenie o przystąpieniu do tego komitetu (w imieniu i na rzecz KIU występuje pełnomocnik lub jego zastępca, wskazani w pisemnym oświadczeniu pierwszych 15 osób tworzących komitet);

b) po zebraniu 1000 podpisów obywateli popierających projekt, pełnomocnik KIU zawiadamia Marszałka Sejmu o utworzeniu komitetu oraz dołącza projekt ustawy. O ile zawiadomienie spełnia określone w ustawie warunki, Marszałek w terminie 14 dni od jego doręczenia postanawia o przyjęciu zawiadomienia (z tą chwilą KIU nabywa osobowość prawną, a ponadto, dzień przyjęcia przez Marszałka Sejmu zawiadomienia, wywiera ten skutek, że od tej daty do dnia wniesienia projektu ustawy, treść projektu nie może być zmieniana);

c) po otrzymaniu postanowienia Marszałka Sejmu o przyjęcie zawiadomienia, KIU ogłasza w dzienniku o zasięgu ogólnopolskim fakt nabycia osobowości prawnej, adres komitetu oraz miejsca udostępniania projektu ustawy do publicznego wglądu. Ogłoszenie powyższej informacji ma bardzo istotne znaczenie, gdyż od tego momentu może dopiero rozpocząć się kampania promocyjna na rzecz projektu ustawy oraz zbieranie pozostałych 99 tys. podpisów obywateli popierających projekt.

d) projekt ustawy wraz z załączonym wykazem podpisów popierających, pełnomocnik KIU powinien wnieść do Marszałka Sejmu nie później niż w ciągu

3 miesięcy od daty postanowienia Marszałka o przyjęciu zawiadomienia.

e) czytanie projektu ustawy na posiedzeniu Sejmu przeprowadza się w terminie 3 miesięcy od daty wniesienia projektu ustawy do Marszałka Sejmu. Ponieważ w stosunku do projektów obywatelskich nie ma zastosowania zasada dyskontynuacji, projekt ustawy, w stosunku do którego postępowanie ustawodawcze nie zostało zakończone w czasie kadencji Sejmu – kiedy został wniesiony – jest rozpatrywany przez Sejm następnej kadencji. Jego pierwsze czytanie odbywa się nie później niż w terminie 6 miesięcy od daty pierwszego posiedzenia Sejmu (art. 13 ustawy).

Pytanie problemowe:

Instytucje demokracji bezpośredniej w Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997r.

Pytania testowe:

Ważność referendum stwierdza:

- a) Państwowa Komisja Wyborcza
- b) Sejm
- c) Sąd Najwyższy

2. Referendum ogólnokrajowe może zarządzić:

- a) Prezydent na wniosek bezwzględnej większości ponad połowy ustawowej liczby senatorów
- b) Prezydent za zgodą Senatu wyrażoną bezwzględną większością głosów w obecności co najmniej połowy ustawowej liczby senatorów
- c) Sejm zwykłą większością głosów w obecności co najmniej połowy ustawowej liczby posłów

Temat 6. Zasada pluralizmu politycznego.

Zasada pluralizmu politycznego wyrażona została w art. 11 ust.1 Konstytucji RP i sprowadza się do wolności zakładania i działania partii politycznych: *„Rzeczpospolita Polska zapewnia wolność tworzenia i działania partii politycznych. Partie polityczne zrzeszają na zasadach dobrowolności i równości obywateli polskich w celu wpływania metodami demokratycznymi na kształtowanie polityki państwa”*.

Z powyższych unormowań wynika, że zasada pluralizmu politycznego tkwi w uznaniu **wielości** funkcjonujących w państwie partii politycznych, w podkreślaniu **równości** partii wobec prawa, jak również w określeniu **demokratycznej ich roli** (partie polityczne mają obowiązek kształtowania swojej struktury oraz zasad działania zgodnie z zasadami demokracji, w szczególności przez zapewnienie jawności tych struktur, powoływania organów partii w drodze wyborów i podejmowania uchwał większością głosów). Znaczenie prawne zasady pluralizmu sprowadza się do przekonania, że jakakolwiek jednopartyjność musi być uznana za sprzeczną z konstytucją.

Wolność tworzenia partii politycznych, (czyli pluralizm polityczny *sensu stricto*) nie jest jednak nieograniczona i ma swoje granice sprecyzowane w przepisach konstytucyjnych i ustawowych. Np. art. 13 Konstytucji zakazuje tworzenia partii politycznych i innych organizacji odwołujących się w swych programach do totalitarnych metod i praktyk działania nazizmu, faszystów i komunizmu, a także tych, których program lub działalność zakłada lub dopuszcza nienawiść rasową i narodowościową, stosowanie przemocy w celu zdobycia władzy lub wpływu na politykę państwa albo przewiduje utajnienie struktur lub członkostwa.

Funkcje i klasyfikacja partii politycznych

Do najczęściej wymienianych funkcji realizowanych przez partie polityczne zalicza się:

a) kształtowanie opinii publicznej, b) funkcja wyborcza, c) funkcja rządzenia, d) funkcja wyłaniania elit rządzących państwa.

W doktrynie wyróżnia się wiele różnorodnych klasyfikacji partii politycznych przeprowadzanych w oparciu o różne kryteria (np. strukturę organizacyjną, liczbę członków, model organizacji partii itd). Podstawowe klasyfikacje obejmują np.: 1) partie kadrowe i masowe, 2) partie rewolucyjne, reformatorskie, konserwatywne i reakcyjne, 3) partie prawicowe, lewicowe i centrowe, 5) partie liberalne, partie konserwatywne, partie

chrześcijańskie, partie socjaldemokratyczne, partie agrarne, partie komunistyczne, partie nacjonalistyczne.

Pojęcie i rodzaje systemów partyjnych

Pod pojęciem systemu partyjnego należy rozumieć wzajemne zależności i powiązania między funkcjonującymi w danym państwie partiami politycznymi, które rywalizując bądź współdziałając ze sobą, oddziałują na władzę.

Wyróżnia się następujące systemy partyjne:

- 1) system jednopartyjny - w państwie istnieje tylko jedna legalna partia polityczna zwalczająca ewentualne organizacje opozycyjne. Na najważniejszych stanowiska rządowych zasiadają dygnitarze partyjni (np. KPZR w byłym ZSRR),
- 2) system dwupartyjny - istnieją dwie partie zdecydowanie dominujące nad pozostałymi, zmieniając się, co jakiś czas u władzy (np. w USA Partia Demokratyczna i Partia Republikańska, w Wielkiej Brytanii Partia Konserwatywna i Partia Pracy),
- 3) system dwupółpartyjny - istnieją dwie partie zdecydowanie dominujące nad pozostałymi, zmieniając się, co jakiś czas u władzy, jednak potrzebujące zwykle współpracy z inną mniejszą partią, ewentualnie utworzenia, wielkiej koalicji" (np. w Niemczech SPD i CDU/CSU + Zieloni lub FDP),
- 4) system wielopartyjny - istnieje wiele partii, które rywalizują ze sobą o zdobycie i utrzymanie władzy, żadna z nich nie ma jednak szans zdobyć przewagę w parlamencie (większość mandatów), aby samodzielnie utworzyć rząd,
- 5) system partii hegemonicznej - wśród kilku istniejących partii jedna z nich pełni funkcję hegemonu zmuszając pozostałe partie do całkowitego podporządkowania (np. w Polsce w latach 1948-1989 układ pomiędzy PZPR, ZSL i SD),
- 6) system partii dominującej - wśród kilku istniejących partii, jedna z nich zwykle wykorzystując uwarunkowania historyczne, ma zdecydowaną przewagę pozostając niemal bez przerwy u władzy (np. w Indiach - Indyjski Kongres Narodowy, w Meksyku - Partia Rewolucyjno - Instytucjonalna),
- 7) system dwublokowy - istnieje wiele partii, które rywalizują ze sobą podczas kampanii wyborczej, jednak po wyborach formują się w dwa bloki, np. prawica i lewica i współdziałają w ramach tych bloków (np. Francja),
- 8) system kooperacji partii - istnieje wiele partii, które rywalizują ze sobą w okresie przedwyborczym. Po wyborach wszystkie lub większość partii współpracują ze sobą ponad

podziałami i tworzą koalicyjny rząd, który działa zgodnie z ustaleniami międzypartyjnymi (Szwajcaria).

Prawna regulacja działalności partii politycznych

Zasady tworzenia i finansowania partii politycznych reguluje ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. – o partiach politycznych (tj. Dz.U. z 2023 r. poz. 1215).

- a) Zgłoszenia partii politycznej – do Sądu Okręgowego w Warszawie – dokonują trzy osoby wchodzące w skład organów uprawnionych w statucie do reprezentowania partii na zewnątrz oraz do zaciągania zobowiązań majątkowych. W zgłoszeniu należy podać nazwę, skrót nazwy i określenie adresu siedziby partii politycznej oraz imiona, nazwiska i adresy wszystkich osób wchodzących w skład organów statutowych; do zgłoszenia należy dołączyć: 1) statut partii politycznej oraz 2) wykaz zawierający imiona, nazwiska, adresy zamieszkania, numery ewidencyjne PESEL i własnoręczne podpisy popierających zgłoszenie co najmniej 1000 obywateli polskich, którzy ukończyli 18 lat i mają pełną zdolność do czynności prawnych;
- b) w razie powstania wątpliwości, co do zgodności z Konstytucją celów lub zasad działania partii politycznej określonych w statucie lub programie partii, Sąd zwiesza postępowanie w sprawie dokonania wpisu partii do ewidencji i występuje do Trybunału Konstytucyjnego z wnioskiem o zbadanie zgodności celów partii z Konstytucją. Jeżeli TK wyda orzeczenie o sprzeczności celów partii z Konstytucją, Sąd odmawia wpisu partii do ewidencji;
- e) ustawa rozwija zasadę jawności źródeł finansowania partii politycznych ustanawiając równocześnie zakaz prowadzenia przez partie działalności gospodarczej oraz przeprowadzania zbiorów publicznych
- h) ustawa wprowadza zasadę finansowania partii z budżetu państwa w postaci subwencji. Do subwencji takiej – przeznaczonej na działalność statutową – mają prawo te partie polityczne, które „startując” w wyborach do Sejmu samodzielnie, otrzymały w skali kraju, co najmniej 3% ważnie oddanych głosów na jej okręgowe listy kandydatów na posłów, albo w ramach koalicji wyborczej – 6%. Zamiarem ustawodawcy wprowadzającego te „antykorupcyjne” przepisy była chęć likwidacji negatywnego zjawiska w zakresie „finansowania polityki w Polsce”;
- i) partom politycznym przysługuje także prawo do tzw. dotacji podmiotowej przyznawanej w ramach zwrotu poniesionych wydatków wyborczych. Mają do niej prawo partie, które w wyborach uzyskały, co najmniej jeden mandat posła lub senatora. Wysokość tej dotacji zależy od sumy wydatków poniesionych na kampanię wyborczą w ramach dopuszczalnych limitów.

Pytanie problemowe:

Prawna regulacja działalności partii politycznych w RP

Pytania testowe:

1. Zasada pluralizmu politycznego (art. 11 Konstytucji RP):

- a) nie jest ograniczona żadnym przepisem prawnym
- b) jest ograniczona ilością partii, jaka może funkcjonować w Polsce (limit 7 partii)
- c) jest ograniczona ze względu na metody i praktyki zagrażające demokratycznemu państwu prawnemu

2. Członkiem partii politycznej może być:

- a) każdy kto ma polskie obywatelstwo
- b) jedynie obywatel polski, który ukończył 18 lat
- c) każdy kto ma ukończone 18 lat

Temat 7. Zasada podziału władzy.

Zasada podziału władzy wg Karola Monteskiusza

Wskazanie na istotę współczesnego funkcjonowania zasady trójpodziału władzy, wymaga sięgnięcia do założeń doktrynalnych jej twórców, a w szczególności Karola Monteskiusza (1689 - 1755) który wyłożył jej istotę w dziele *O duchu praw* (1748 r.). Podkreślenia wymaga, że koncepcja Monteskiusza powstała w okresie, gdy istniała równowaga między szlachtą a mieszczaństwem. Będąc wyrazicielem kompromisu feudalno-mieszczańskiego (a nie zwolennikiem rewolucyjnego obalenia władzy feudalnej), formułował on ideę wolności, pojmowanej w sposób charakterystyczny dla liberalizmu – jako wolności od ingerencji państwa. Punktem wyjścia jego założeń było ukształtowanie takiego ustroju politycznego, który w maksymalnym stopniu zabezpieczałby jednostkę przed nadużyciem władzy. Rozwiązanie takie upatrywał właśnie w podziale władzy, która była dotychczas skoncentrowana w rękach monarchy sprawującego władzę absolutną. Stwierdzał, że warunkiem zachowania wolności politycznej obywateli jest podział władz między różne, niezależne, wzajemnie dopełniające, hamujące i kontrolujące się podmioty. W swoim dziele stwierdzał: *"Kiedy w jednej i tej samej osobie lub w jednym i tym samym ciele władza prawodawcza jest zespolona z wykonawczą, nie ma wolności, ponieważ można się lękać, aby ten sam monarcha albo ten sam senat, nie stanowił tyrańskich praw, które będzie tyrańsko wykonywał. Nie ma również wolności, jeśli władza sądowa nie jest oddzielona od władzy prawodawczej i wykonawczej. Gdyby była połączona z władzą prawodawczą, władza nad życiem i wolnością obywateli byłaby dowolną, sędzia, bowiem byłby prawodawcą. Gdyby była połączona z władzą wykonawczą, sędzia mógłby mieć siłę ciemieżyciela"*. Na teorię podziału władzy Monteskiusza składały się trzy zasady:

1) zasada społecznego podziału władzy, sprowadzająca się do uznania konieczności zapewnienia wszystkim stanom i warstwom społecznym wpływu na władzę państwową, 2) zasada funkcjonalno-organizacyjnego podziału władzy, w myśl której należało wyróżnić trzy rodzaje władzy: ustawodawczą (realizowaną przez bikameralny parlament), wykonawczą i sadowniczą i przydzielić ją odrębnym organom państwowym, 3) zasada „równowagi i wzajemnego hamowania” władz (*checks and balances*), polegająca na takim ułożeniu stosunków między trzema rodzajami władzy, aby żadna z nich nie uzyskała przewagi nad drugą. Monteskiuszowska koncepcja trójpodziału władzy zyskała uznanie jeszcze w XVIII wieku. Została wyrażona w Deklaracji Praw Człowieka i Obywatela (1789), Konstytucji

Stanów Zjednoczonych (1787), Konstytucji 3-go Maja (1791) i Konstytucji francuskiej z 3 września 1791 r.

Aktualnie teoria podziału władzy znajduje odbicie zarówno w państwach, które przyjęły styl rządzenia oparty na systemie prezydenckim jak i parlamentarno-gabinetowym. Z zasad opracowanych przez Monteskiusza współcześnie znaczenie ma zasada funkcjonalno-organizacyjnego podziału władzy sprowadzająca się do wyróżnienia trzech rodzajów władzy.

Zasada podziału i równowagi władzy ustawodawczej, wykonawczej i sądowniczej w Konstytucji RP

Konstytucja RP w art. 10 stanowi, że „Ustrój Rzeczypospolitej Polskiej opiera się na podziale i równowadze władzy ustawodawczej, władzy wykonawczej i władzy sądowniczej. Władzę ustawodawczą sprawują Sejm i Senat, władzę wykonawczą Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej i Rada Ministrów, a władzę sądowniczą sądy i trybunały. W zaprezentowanym powyżej podziale władz uwzględnia się trzy jego aspekty:

a) aspekt funkcjonalny, będący pochodną zadań państwa i niezbędnych do ich realizacji kompetencji. Obejmuje **stanowienie prawa i kontrolę jego wykonania** (np. z art. 10 ust.2 i art. 95 wynika, że organami władzy ustawodawczej jest Sejm i Senat, a treść art. 156 i 157 dowodzi, że członkowie Rady Ministrów ponoszą odpowiedzialność przed Trybunałem Stanu m.in. za naruszenie Konstytucji i ustaw jak również odpowiedzialność solidarną i indywidualną przed Sejmem za działalność rządu jak również sprawy należące do ich kompetencji); **wykonywanie prawa poprzez jego konkretyzację** (np. art. 126 ust. 3 stanowi, że Prezydent wykonuje swoje zadania w zakresie i na zasadach określonych w Konstytucji i ustawach, na podstawie ustaw i celem ich wykonania wydaje rozporządzenia - art. 142) **oraz rozstrzyganie w kwestiach naruszeń prawa i sporów zaistniałych w indywidualnych sprawach** (np. wspomniana możliwość postawienia Prezydenta i członków Rządu przed Trybunałem Stanu za naruszenie konstytucji lub ustaw, czy też sformułowanie art. 175 ust. 1; „Wymiar sprawiedliwości w Rzeczypospolitej Polskiej sprawują Sąd Najwyższy, sądy powszechne, sądy administracyjne oraz sądy wojskowe);

b) aspekt organizacyjny - polega na wyodrębnieniu odpowiednich struktur państwowych, które pełnią wymienione wyżej funkcje. Sprowadza się on do tego, że odpowiedni organ czy też grupy organów samodzielnie realizują przypisaną im funkcję i że **istota tej funkcji nie może być przekazana innemu organowi**. Zachowanie minimum kompetencji („jądra kompetencyjnego”) danej władzy stanowi o istocie władzy ustawodawczej, wykonawczej czy sądowniczej. W aspekcie organizacyjnym podziału władzy istotne jest to, że każda z podstawowych funkcji państwa realizowana jest przez strukturę złożoną, składającą się z dwu

lub więcej członów. W ten sposób każda z władz wyodrębniona wskutek dokonania podstawowego podziału (trójpodziału) ulega dalszemu podziałowi w poziomie, co pozwala już mówić o podziałach władz.

c) aspekt osobowy - wymaga zasadniczo takiej obsady personalnej w poszczególnych władzach, aby nie dochodziło do łączenia w jednych rękach stanowiska czy funkcji. Dlatego konieczny jest podział w aspekcie personalnym i przyjęcie zasady *incompatibilitas*, która w najwyższym stopniu odnosi się do obsady stanowisk sędziowskich, których nie można łączyć ze stanowiskami w pozostałych organach. Konstytucja przyjęła zasadę niepołączalności bądź przez zakaz łączenia określonych funkcji bądź zakaz prowadzenia określonej działalności (por. art. 103, 107 i 150 Konstytucji).

Pytanie problemowe:

Idea podziału władzy Karola Monteskiusza w świetle Konstytucji z 2 kwietnia 1997r.

Pytania testowe:

1. Zasada checks and balances polega na:
 - a) zasadzie społecznego podziału władzy
 - b) zasadzie funkcjonalno-organizacyjnego podziału władzy
 - c) zasadzie równowagi i wzajemnego hamowania władz

2. Zasada incompatibilitas polega na:
 - a) zakazie łączenia funkcji
 - b) braku kompetencji do dokonania określonej czynności
 - c) nakazie określonego zachowania się

Temat 10. Zasady wymiaru sprawiedliwości.

Zasada niezawisłości sędziowskiej i niezależności sądów.

Zasada niezawisłości sędziowskiej jest elementem systemu demokratycznego państwa prawnego i podstawową gwarancją praw i wolności obywatelskich.

Niezawisłość sędziowska (osobista niezawisłość sędziego) jest zjawiskiem bardzo złożonym i składa się z takich elementów, jak:

- a) bezstronności w stosunku do przedmiotu sprawy i uczestników postępowania, co oznacza takie ukształtowanie składu sędziowskiego, by nie prowadził on do identyfikacji z jednej tylko strony sporu;
- b) niezależności od instytucji pozasądowych;
- c) samodzielności wobec innych organów sądowych;
- d) uniezależnienia od wpływu czynników społecznych, w tym także od nadmiernych trosk materialnych oraz od polityki, opinii społecznej i środków masowego przekazu;
- e) rzeczywistego przekonania sędziego, iż może on w pełni niezawisłe rozstrzygać powierzone mu sprawy (niezawisłość wewnętrzna).

Niezależność sądów sprowadza się do realizacji następujących reguł:

- a) struktura sądownictwa jest wyraźnie wyodrębniona spośród innych organów państwowych - ustrój i właściwość sądów określają ustawy (art. 176 ust. 2 Konstytucji), a Minister Sprawiedliwości prowadzi jedynie nadzór nad administracją wymiaru sprawiedliwości;
- b) organy innych władz (ustawodawczej i wykonawczej) nie mogą ingerować w orzecznictwo sądów; zmiana lub uchylenie orzeczenia sądowego może nastąpić tylko w drodze apelacji lub kasacji w ramach systemu organów wymiaru sprawiedliwości.

We współczesnych państwach (w tym i w Polsce) dopuszczalne są jednak pewne wyjątki od zasady nieingerowania przez pozostałe władze w wykonywanie wymiaru sprawiedliwości przez sądy, chodzi o ustępstwa na rzecz parlamentu i głowy państwa. Parlament może uchwalić amnestię (darowanie lub złagodzenie kar orzeczonych za pewne przestępstwa) lub abolicję (nakaz niewszczyniania lub umorzenia postępowania w stosunku do pewnych kategorii przestępstw lub przestępców). Prezydent natomiast, stosując prawo łaski może darować lub złagodzić karę wymierzoną konkretnej osobie (nie dotyczy to osób skazanych przez Trybunał Stanu - art. 139 Konstytucji).

Zasada jednolitości sądów

Na zasadę tę składają się następujące elementy:

- wszelkie sądy i Trybunały wydają wyroki w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej (art. 174 Konstytucji),

- oparcie całego orzecznictwa na jednakowych podstawach prawnych wynikających z Konstytucji oraz ustaw,
- jednolita struktura sądów wynikająca z art. 175 Konstytucji

Zasada instancyjności

Konstytucji w art. 176 stanowi, iż postępowanie sądowe jest „co najmniej dwuinstancyjne”. Zasada ta regulą w państwach demokratycznych, stanowi bowiem możliwość korekty ewentualnych uchybień dokonanych w sądach pierwszej instancji.

Zasada nadzoru judykacyjnego Sądu Najwyższego

Zasada ta wynika z postanowienia art. 183 Konstytucji określającego, iż „Sąd Najwyższy sprawuje nadzór nad działalnością sądów powszechnych i wojskowych w zakresie orzekania”.

SN wykonuje swoje funkcje (nadzór judykacyjny oraz inne funkcje określone w Konstytucji i ustawach) poprzez:

- rozpoznawanie kasacji od prawomocnych orzeczeń sądowych
- podejmowanie uchwał mających na celu wyjaśnienie przepisów prawnych budzących wątpliwości w praktyce lub których stosowanie wywołało rozbieżności w orzecznictwie,
- podejmowanie uchwał zawierających rozstrzygnięcia zagadnień prawnych budzących poważne wątpliwości w konkretnej sprawie przedstawianych do rozstrzygnięcia przez sądy.

Zasada udziału obywateli w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości

Zasada ta wynika z art. 182 Konstytucji, który sposób zagwarantowania udziału czynnika społecznego w orzecznictwie przekazał do unormowania w drodze ustawy. Znane są dwa sposoby udziału obywateli:

- poprzez stosowanie sądów przysięgłych lub
- składów ławniczych.

Sądy przysięgłych

Instytucja ta powstała w Anglii w XIII w. i została przejęta przez państwa powstałe na terytoriach dawnych kolonii angielskich.

W XIX i XX w. wprowadziły ją niektóre państwa Europy kontynentalnej (np. obecnie istnieją one m.in. w Austrii, Grecji, Danii, Francji i od początku lat 90-tych w niektórych rejonach Rosji).

Sędziowie przysięgli orzekają z reguły w sprawach karnych (np. w Austrii, Kanadzie, Francji, Wielkiej Brytanii, USA), a tylko w nielicznych państwach, również częściowo w sprawach cywilnych (np. w Wielkiej Brytanii orzekają oni w sprawach o złamanie obietnicy małżeństwa, oszustwa, zniesławienia). Nie uczestniczą w orzekaniu na równi z sędziami zawodowymi. Zwykle wypowiadają się tylko o winie, ale w niektórych państwach również o karze. Ich werdykt podejmowany jest większością głosów (np. w Stanach Zjednoczonych w niektórych stanach, w Wielkiej Brytanii od 1967 r.) lub jednomyślnie (np. w Kanadzie, w Stanach Zjednoczonych w sprawach federalnych i w niektórych stanach w sądach stanowych).

Sądy ławnicze

Instytucja ta została rozpowszechniła się w XVIII i XIX w. w państwach Europy kontynentalnej.

Współcześnie ławnicy mają w orzekaniu w sprawach cywilnych i karnych prawa równe sędziom zawodowym. W sprawach karnych orzekają zarówno o winie jak i o karze. Są wybierani z reguły przez organy samorządowe.

Prawo o ustroju sądów powszechnych - rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 6 lutego 1928 roku – znało instytucję sądów przysięgłych. Działały one jednak tylko na terenie Sądów Apelacyjnych w Krakowie i Lwowie. Nowela z 9 kwietnia 1938 r. zlikwidowała sądy przysięgłych

Obecny system

Ławnik w zakresie orzekania jest niezawisły. Ma wprowadzić w zakresie orzekania prawa równe sędziemu zawodowemu (ławnicy mogą go nawet przegłosować), ale nie może przewodniczyć na rozprawie i naradzie, za wyjątkiem przypadków określonych w ustawach.

Ławnik uczestniczy w rozprawach zwykle do kilkunastu dni w roku (w Polsce do 12).

Pytanie problemowe:

Proszę wymienić konstytucyjne zasady sprawowania wymiaru sprawiedliwości i omówić jedną z nich.

Pytania testowe:

1. Władza sądownicza, zgodnie z art. 173 Konstytucji jest:

- a) niezawisła od innych władz
- b) odrębna i niezależna od innych władz
- c) odrębna i niezawisła od innych władz

2. Ławników do Sądu Najwyższego wybiera:

- a) Senat
- b) Sejm i Senat
- c) Prezydent

Temat 7. Zasady prawa wyborczego

Funkcje wyborów powszechnych

Za pośrednictwem wyborów wyborcy oddziałują na życie polityczne, społeczne i gospodarcze kraju lub konkretnej jednostki terytorialnej. Wybory spełniają, zatem określone funkcje (w doktrynie wymienia się ich od 2 do 13). Według ogólnie przyjętych opinii, sprowadzają się one m.in. do: 1) kształtowania osobowego składu określonych organów państwa (**funkcja kreacyjno-selekcyjna**), 2) wyrażenia preferencji i akceptacji elektoratu co do zaprezentowanych w toku kampanii wyborczej programów politycznych, zgłaszanych przez poszczególne ugrupowania (**funkcja polityczno-programowa**), 3) nadania elektom prawnego i moralno-politycznego tytułu do sprawowania powierzonej im władzy (**funkcja legitymująca**), 4) zespolenia zbiorowego podmiotu suwerenności wokół pewnych wartości społecznych, celów politycznych i programów (**funkcja integrująca**), 5) pokojowego rozwiązywania zaistniałych kryzysów społeczno-politycznych bądź społeczno-gospodarczych (**funkcja rozwiązywania napięć społecznych**), 6) rozliczania dokonań zapowiedzianych w programach wyborczych dotychczas sprawujących władzę osób lub ugrupowań politycznych (**funkcja kontrolna**).

Zasady prawa wyborczego

O demokratyzmie funkcjonujących w praktyce systemów wyborczych przesądza realizacja zasad określających tryb wyłaniania przez naród określonych organów; wśród tych zasad szczególnie doniosłe znaczenie mają te, które doktryna od dawna określa mianem „**podstawowych zasad prawa (systemu) wyborczego**”. Są to historycznie ukształtowane fundamentalne założenia dotyczące bezpośrednio uprawnień obywateli w postępowaniu wyborczym. Występują one w postaci tzw. przymiotników wyborczych, zgodnie, z którymi wybory powinny być:

1) powszechne – w przeciwieństwie do ograniczeń spowodowanych występowaniem rozmaitych cenzusów (majątkowych, wykształcenia, płci, wyznania, wieku, zamieszkania itd.), **2) równe** – wykluczające możliwość wielokrotnego głosowania, jak również istnienia rozwiązań różnicujących siłę głosów poszczególnych grup wyborców, **3) bezpośrednie** – w przeciwieństwie do wyborów pośrednich (wielostopniowych), **4) odbywane w głosowaniu tajnym** – wykluczającym jawność, prowadzącą do ograniczenia decyzji wyborców.

Powyższe zasady uzupełniane są przez niektóre państwa przez wprowadzenie konstytucyjnego wymogu organizowania wyborów **wolnych** oraz – w zależności od reguł dotyczących podziału mandatów – o zasadę wyborów **proporcjonalnych** lub **większościowych**.

Zasada powszechności wyborów

Zasada ta określa krąg obywateli, którzy spełniając wymienione w ustawie warunki, mają prawo wybierania (czynne prawo wyborcze) i bycia wybieranymi w skład określonych organów publicznych lub na określony urząd (bierne prawo wyborcze). Istotą zasady powszechności wyborów jest dopuszczenie do korzystania z praw wyborczych jak najszerszego kręgu osób, które uznać można za psychicznie dojrzałe i mogące w sposób

świadomy uczestniczyć w rozstrzyganiu spraw o charakterze publicznym. Powszechność wyborów zakłada, iż wszelkie podmiotowe ograniczenia praw wyborczych mogą mieć jedynie naturalny charakter, natomiast wyklucza takie ograniczenia, które mają charakter polityczno-społeczny (cenzusy wyborcze).

Art. 10 §1 kodeksu wyborczego stanowi, że prawo wybierania (czynne **prawo wyborcze**) ma:

- 1) w wyborach do Sejmu i do Senatu oraz w wyborach Prezydenta Rzeczypospolitej – obywatel polski, który najpóźniej w dniu głosowania kończy 18 lat;
- 2) w wyborach do Parlamentu Europejskiego w Rzeczypospolitej Polskiej – obywatel polski, który najpóźniej w dniu głosowania kończy 18 lat oraz obywatel Unii Europejskiej niebędący obywatelem polskim, który najpóźniej w dniu głosowania kończy 18 lat, oraz stale zamieszkuje na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej;
- 3) w wyborach do organów stanowiących jednostek samorządu terytorialnego:
 - A) rady gminy – obywatel polski oraz obywatel Unii Europejskiej niebędący obywatelem polskim, który najpóźniej w dniu głosowania kończy 18 lat, oraz stale zamieszkuje na obszarze tej gminy,
 - B) rady powiatu i sejmiku województwa – obywatel polski, który najpóźniej w dniu głosowania kończy 18 lat, oraz stale zamieszkuje na obszarze, odpowiednio, tego powiatu i województwa;
- 4) w wyborach wójta (burmistrza, prezydenta miasta) – osoba mająca prawo wybierania do rady tej gminy.

Pozbawionymi czynnego prawa wyborczego, (czyli prawa wybierania) są osoby:

- 1) pozbawione praw publicznych prawomocnym orzeczeniem sądu;
- 2) pozbawione praw wyborczych prawomocnym orzeczeniem Trybunału Stanu;
- 3) ubezwłasnowolnione prawomocnym orzeczeniem sądu (art. 62 ust. 2 Konstytucji RP oraz art. 10 § 2 kodeksu wyborczego).

Prawo wybieralności (bierne prawo wyborcze) ma:

- 1) w wyborach do Sejmu – obywatel polski mający prawo wybierania w tych wyborach, który najpóźniej w dniu wyborów kończy 21 lat;
- 2) w wyborach do Senatu – obywatel polski mający prawo wybierania w tych wyborach, który najpóźniej w dniu wyborów kończy 30 lat;
- 3) w wyborach Prezydenta Rzeczypospolitej – obywatel polski, który najpóźniej w dniu wyborów kończy 35 lat i korzysta z pełni praw wyborczych do Sejmu;
- 4) w wyborach do Parlamentu Europejskiego w Rzeczypospolitej Polskiej – osoba mająca prawo wybierania w tych wyborach, która najpóźniej w dniu głosowania kończy 21 lat, i od co najmniej 5 lat stale zamieszkuje w Rzeczypospolitej Polskiej lub na terytorium innego państwa członkowskiego Unii Europejskiej;
- 5) w wyborach do organów stanowiących jednostek samorządu terytorialnego – osoba mająca prawo wybierania tych organów;
- 6) w wyborach wójta (burmistrza, prezydenta miasta) – obywatel polski mający prawo wybierania w tych wyborach, który najpóźniej w dniu głosowania kończy 25 lat,

Zasada równości wyborów

W doktrynie prawa konstytucyjnego zasada równości wyborów występuje w ujęciu formalnym oraz materialnym.

W znaczeniu formalnym oznacza, że każdemu wyborcy przysługuje podczas głosowania jednakowa liczba głosów. Ten aspekt zasady równości zapewniony jest na gruncie art. 3 Kodeksu wyborczego stwierdzeniem, że „w tych samych wyborach można głosować tylko jeden raz”. Oznacza to, że każdy uprawniony wyborca w zarządzonych wyborach może głosować tylko jeden raz i może oddać tyle samo głosów, co inni wyborcy w danym okręgu wyborczym.

Obok kwestii jednakowej liczby głosów, drugim podstawowym problemem wynikającym z zasady równości prawa wyborczego, jest zagadnienie siły głosu każdego wyborcy. Siła ta powinna być równa i wyrażać się we wpływie, jaki głos ten wywiera na końcowy wynik wyborów. Istota tej zasady wyrażać ma się w tym, że na taką samą liczbę mieszkańców (wyborców) w danym okręgu wyborczym, przypadać powinna taka sama liczba przedstawicieli, co na równą liczbę mieszkańców (wyborców) w innym okręgu wyborczym.

Zasada bezpośredniości wyborów

Polega na tym, że wyborcy w drodze głosowania sami – bez żadnego pośrednictwa – przesądzają w sposób ostateczny i decydujący o składzie wybieranego organu.

Wybory bezpośrednio określone są mianem **wyborów jednostopniowych**, w odróżnieniu od wyborów pośrednich, gdy głosowanie jest dwu – bądź wielostopniowe; w wyborach pośrednich wyborcy nie rozstrzygają sami o składzie wybieranych organów, lecz powierzają tę funkcję wybranym przez siebie „elektorom” lub „delegatom”, czyli węższemu gronu osób (np. wybory Senatu na gruncie Konstytucji kwietniowej z 1935 r.).

Należy również zaznaczyć, że wymóg głosowania osobistego nie jest warunkiem *sine qua non* zasady bezpośredniości.

Zasada tajności głosowania

Wymieniana powszechnie w przepisach konstytucyjnych zasada tajności głosowania, ma zapewnić wyborcy pełną swobodę wyrażania woli w akcie wyborczym i tym samym zagwarantowanie mu bezpieczeństwa, że z powodu treści oddanego głosu nie spotkają go negatywne konsekwencje.

Pytanie problemowe:

Proszę wymienić zasady prawa wyborczego i omówić jedną z nich.

Pytania testowe:

1. Bierne prawo wyborcze w wyborach do Sejmu objęte jest cenzusem wieku wynoszącym:
 - a) 18 lat
 - b) 21 lat**
 - c) 35 lat
2. Zaznacz błędne stwierdzenie:
 - a) wybory na urząd Prezydenta RP są bezpośrednie
 - b) wybory na urząd Prezydenta RP są powszechne
 - c) wybory na urząd Prezydenta RP są tajne**

Temat 9. Status prawny posła i senatora

Zasada przedstawicielstwa jest wyrażona w art. 4 ust. 2 Konstytucji: „Naród sprawuje władzę przez swoich przedstawicieli /.../”, tj. posłów i senatorów, którzy są przedstawicielami całego narodu. Doktryna przedstawicielstwa (reprezentacji) rozwinęła się w XVIII wieku w opozycji do tezy J.J. Rousseau zakładającej, że władza suwerenna narodu nie może być odstępiona i reprezentowana, lecz powinna być wykonywana przez wszystkich obywateli bezpośrednio. Rousseau poddawał w wątpliwość możliwość reprezentowania woli, wskazując na niemożność poznania stanowiska reprezentowanego *a priori* we wszystkich potencjalnych sytuacjach oraz na wynikającą stąd fikcyjność utożsamiania woli reprezentantów z wolą reprezentowanego.

Charakter mandatu przedstawicielskiego w świetle art. 104 Konstytucji RP.

Art. 104 ust. 1 Konstytucji RP stwierdza, że: „**Posłowie są przedstawicielami Narodu. Nie wiążą ich instrukcje wyborców**” (odnosi się to również do senatorów). Ze sformułowania tego przepisu wynika klasyczna konstrukcja **mandatu wolnego**, w przeciwieństwie do **mandatu imperatywnego** (związanego), występującego niegdyś w feudalnych zgromadzeniach stanowych, w okresie Komuny Paryskiej (1871), we Francji w okresie rewolucji (1789-1791) jak również w państwach realnego socjalizmu (poseł miał obowiązek utrzymywania więzi z wyborcami, reprezentował okręg wyborczy, z którego był wybrany i mógł być odwołany przez wyborców).

Charakteryzując konstrukcję mandatu wg regulacji konstytucyjnej, należy stwierdzić, że jest on: **1) generalny** – poseł (senator) wyraża wolę **całego Narodu** nie zaś wolę wyborców okręgu wyborczego. Rota ślubowania poselskiego nakazuje posłom „wykonywać obowiązki wobec Narodu”; podobnie ustawa z 9 maja 1996 r. o wykonywaniu mandatu posła i senatora (tj. Dz.U. z 2024r., poz. 907) stwierdza, że „posłowie i senatorowie wykonują swój mandat kierując się dobrem Narodu” (art. 1 ust. 1), **2) niezależny** – parlamentarystów nie wiążą instrukcje wyborców, nie mają też żadnych obowiązków prawnych wobec konkretnych wyborców, w postaci składania im sprawozdań lub uzgadniania z nimi swego postępowania w parlamencie. Powinni natomiast informować wyborców o swojej pracy i działalności organu, do którego zostali wybrani (art. 1 ust. 2 ustawy) – art. 101 Konstytucji z 1952 r. stanowił, że poseł powinien **zdawać sprawę wyborcom** ze swojej działalności, **3) nieodwoływalny** – wyborcy nie mogą cofnąć przedstawicielom udzielonego im pełnomocnictwa. Co prawda, w odróżnieniu od art. 6 Małej Konstytucji, który wprost odrzucał możliwość odwoływania posłów i senatorów, art. 104 ust. 1 obowiązującej Ustawy Zasadniczej *expressis verbis* takiego sformułowania nie zawiera, lecz wynika to domyślnie z jego treści.

Immunitet parlamentarny, jako gwarancja wolnego mandatu przedstawicielskiego

Immunitet rozumiany jest, jako przywilej przysługujący ze względu na charakter wykonywanych funkcji i oznaczający ujemną przesłanką procesową - ograniczenie lub wyłączenie odpowiedzialności sądowej. Jego istotą jest stworzenie przedstawicielowi warunków nieskrępowanej działalności i zapewnienie w ten sposób właściwej pracy parlamentów.

Zgodnie z art. 105 ust. 1 Konstytucji RP Immunitet materialny (*indemnitet*) polega na tym, że parlamentarzysta nie może być pociągnięty do odpowiedzialności za swoją działalność wchodzącą w zakres sprawowania mandatu ani w czasie jego trwania, ani po jego wygaśnięciu. Immunitet ten ma zatem charakter trwały, gdyż ochrona przysługuje aż do śmierci byłego parlamentarzysty, lecz oczywiście w odniesieniu do działalności, która miała miejsce w okresie sprawowania mandatu. Za działalność wchodzącą w zakres sprawowania mandatu poseł (senator) może ponieść odpowiedzialność, ale tylko przed konkretną Izbą Parlamentu, a w przypadku naruszenia praw osób trzecich, może być pociągnięty do odpowiedzialności sądowej tylko za zgodą Sejmu (Senatu). Tego rodzaju immunitetu parlamentarzysta nie może się zrzec, nie jest także możliwe odebranie tego przywileju na mocy uchwały Izby.

Z kolei immunitet formalny (art. 105 ust. 2), tzw. immunitet nietykalności, polega na tym, że parlamentarzysta nie może być pociągnięty do odpowiedzialności karnej i karno-administracyjnej bez zgody konkretnej Izby. Immunitet ten ma charakter zupełny, gdyż obejmuje wszelkie czyny karne popełnione przez parlamentarzystę, niezależnie od tego, czy mają związek z wykonywaniem mandatu. Jednocześnie jest to immunitet nietrwały, gdyż ochrona z jego tytułu wygasa z chwilą wygaśnięcia mandatu.

Art. 105 ust.4 Konstytucji wprowadził rozwiązanie zezwalające parlamentarzystom na samodzielne zrzeczenie się immunitetu formalnego.

Z immunitetem formalnym (obok aspektu procesowego) wiąże się również przywilej nietykalności (art. 105 ust. 5) polegający na tym, że parlamentarzysta nie może być zatrzymany lub aresztowany bez zgody Sejmu (Senatu), z wyjątkiem ujęcia go na gorącym uczynku przestępstwa i jeżeli jego zatrzymanie jest niezbędne do zapewnienia prawidłowego toku postępowania. O fakcie zatrzymania należy niezwłocznie powiadomić Marszałka Sejmu (Senatu), który może nakazać natychmiastowe zwolnienie zatrzymanego.

***Incompatibilitas* jako gwarancja wolnego mandatu przedstawicielskiego**

Problem *incompatibilitas* został ujęty w Konstytucji przez pryzmat dwu sytuacji: **niepołączalności mandatu** oraz **zakazu sprawowania mandatu**. Wyraźne rozróżnienie tej konstrukcji prawnej jest konieczne, gdyż w **wypadku niepołączalności mandatu**, mamy w świetle obowiązujących regulacji prawnych do czynienia z następującą sytuacją: 1) jeśli **w dniu wyborów** deputowani zajmowali stanowiska lub funkcje, których stosownie do przepisów Konstytucji albo ustaw nie można łączyć z mandatem posła i senatora, to następuje wygaśnięcie ich mandatów, jeśli nie złożą marszałkom izb, w terminie 14 dni od dnia ogłoszenia przez PKW w Dzienniku Ustaw wyników wyborów do Sejmu i do Senatu, oświadczenia o złożeniu rezygnacji z zajmowanego stanowiska lub pełnionej funkcji. Ta sama reguła obowiązuje w stosunku do parlamentarzystów, którzy **od dnia wyborów do dnia rozpoczęcia kadencji Sejmu (Senatu)** objęli stanowiska lub funkcje, których stosownie do przepisów Konstytucji albo ustaw nie można łączyć z mandatem parlamentarnym, oraz w odniesieniu do tych posłów i senatorów, którzy **uzyskali mandat w toku kadencji Sejmu i Senatu**; 2) Wygaśnięcie mandatu posła (senatora) powołanego lub wybranego w czasie kadencji na stanowisko lub funkcję objętą zakazem *incompatibilitas*, następuje z dniem powołania lub wybrania (art.247 i 279 Kodeksu wyborczego).

Druga sytuacja – „zakaz sprawowania mandatu” powoduje, że piastowanie mandatu parlamentarnego przez osoby pełniące określone funkcje lub służby jest w ogóle niedopuszczalne.

Ograniczenia w prowadzeniu działalności gospodarczej, jako gwarancja wolnego mandatu przedstawicielskiego

Art. 107 ust. 1 Konstytucji stanowi: „W zakresie określonym ustawą poseł nie może prowadzić działalności gospodarczej z osiągnięciem korzyści z majątku Skarbu Państwa lub samorządu terytorialnego ani nabywać takiego majątku; z ust. 2 wynika natomiast, że: „Za naruszenie zakazów, poseł, uchwałą Sejmu podjętą na wniosek Marszałka Sejmu, może być pociągnięty do odpowiedzialności przed Trybunałem Stanu, który orzeka w przedmiocie pozbawienia mandatu”. Treść powyższego artykułu dotyczy również senatorów.

Szczegółowo sprawy te reguluje ustawa o wykonywaniu mandatu posła i senatora, znowelizowana ustawą z 21 sierpnia 1997 r. o ograniczeniu prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby pełniące funkcje publiczne (tj. Dz.U. z 2023r., poz. 1090 z późn.zm).

Pytanie problemowe:

Na czym polega wolny charakter mandatu przedstawicielskiego?

Pytania testowe:

1. Mandat posła ma charakter:
 - a) **mandatu wolnego**
 - b) mandatu związanego
 - c) mandatu imperatywnego
2. Posłowie:
 - a) **są przedstawicielami Narodu**
 - b) są związani instrukcjami wyborców
 - c) nie mogą odmówić złożenia ślubowania

Temat 10. Organizacja wewnętrzna parlamentu.

Organami Sejmu i Senatu są: Marszałkowie, Prezydium, Konwenty Seniorów, komisje. Marszałek Sejmu wybierany jest przez Sejm z grona posłów, a Marszałek Senatu przez Senat z grona senatorów (art. 110 ust. 1 Konstytucji). Kandydata na Marszałka Sejmu może zgłosić co najmniej 15 posłów, a kandydata na urząd Marszałka Senatu, co najmniej 10 senatorów. Obaj marszałkowie wybierani są bezwzględną większością głosów w obecności co najmniej połowy ustawowego składu izb. Jeżeli w głosowaniu żaden ze zgłoszonych kandydatów nie uzyska wymaganej bezwzględnej większości głosów, przeprowadza się kolejne tury głosowania, z tym że przed mającym nastąpić głosowaniem usuwa się z listy kandydatów nazwisko tego kandydata, który w poprzedniej turze uzyskał najmniejszą liczbę głosów. O ile tę samą najmniejszą liczbę głosów uzyskało dwóch lub więcej kandydatów, to – w odniesieniu do wyboru Marszałka Sejmu – usuwa się nazwiska wszystkich tych kandydatów, a – w odniesieniu do wyboru Marszałka Senatu – o wyłączeniu kandydatów decyduje losowanie. Oba regulaminy rozstrzygają sytuację niewybrania marszałków w wyniku zastosowanej procedury stwierdzając, że w takiej sytuacji przeprowadza się wybory ponowne.

Wicemarszałków Sejmu (w liczbie ustalonej w uchwale Sejmu), na wniosek co najmniej 15 posłów wybiera Sejm bezwzględną większością głosów w obecności co najmniej połowy ustawowego składu Izby; ich odwołanie następuje w tym samym trybie.

Senat dokonuje wyboru nie więcej niż pięciu wicemarszałków, spośród kandydatów zgłoszonych przez co najmniej 10 senatorów w głosowaniu tajnym, podejmując uchwałę bezwzględną większością

Skład i kompetencje Prezydiów Izb i Konwentów Seniorów Sejmu i Senatu

W skład Prezydiów Izb wchodzi marszałek i wicemarszałkowie.

Kompetencje tych organów dają się ująć w trzy grupy:

- kompetencje związane z tokiem prac izb – prawo do ustalania planów pracy izb, po zasięgnięciu opinii Konwentów Seniorów, ustalanie tzw. tygodni posiedzeń z wyprzedzeniem co najmniej trzymiesięcznym (dotyczy to wyłącznie uprawnień Prezydium Sejmu), dokonywanie wykładni regulaminów po zasięgnięciu opinii Komisji Regulaminowej, Spraw Poselskich i Immunitetowych lub Komisji Regulaminowej, Etyki i Spraw Senatorskich, opiniowanie spraw wniesionych przez marszałków;
- kompetencje wobec komisji izb – organizowanie współpracy między komisjami i koordynowanie ich działania, możliwość zlecania im rozpatrzenia określonych spraw, ustalanie zasad przeprowadzania kontroli przez komisje sejmowe, wyrażanie zgody lub opinii na powołanie podkomisji stałej;
- kompetencje w stosunku do posłów (senatorów) – prawo do ustalania zasad organizowania doradztwa naukowego na rzecz Sejmu i Senatu oraz jego organów, powoływania doradców oraz korzystania z opinii i ekspertyz, kierowania do rozpatrzenia przez Komisję Regulaminową, Spraw Poselskich i Immunitetowych oraz Komisję Regulaminową, Etyki i Spraw Senatorskich spraw posłów (senatorów), w stosunku do których przedstawiono zarzut, że nie wykonują obowiązków poselskich (senatorskich), jak również posłów (senatorów), którzy zachowują się w sposób nie odpowiadający godności posła (senatora).

Konwenty Seniorów są organami zapewniającymi współdziałanie klubów i kół w sprawach związanych z działalnością i tokiem prac Sejmu i Senatu. Są organami pomocniczymi izb o charakterze opiniodawczo - doradczym. W skład Konwentu Seniorów w Sejmie wchodzi: Marszałek i wicemarszałkowie (czyli członkowie Prezydium Sejmu) oraz przewodniczący lub wiceprzewodniczący klubów oraz przedstawiciele porozumień kół poselskich jeżeli reprezentują co najmniej 15 posłów oraz kół parlamentarnych reprezentujących w dniu rozpoczęcia kadencji Sejmu osobną listę wyborczą. W skład Konwentu Seniorów w Senacie wchodzi również członkowie Prezydium Senatu oraz senatorowie – przedstawiciele (czyli nie muszą to być przewodniczący lub wiceprzewodniczący) klubów senackich oraz przedstawiciele porozumień, a także klubów parlamentarnych jeżeli skupiają co najmniej 7 senatorów.

Rodzaje i zadania komisji parlamentarnych

W myśl art. 110 ust. 3 Konstytucji RP w Sejmie i Senacie powoływane są komisje stałe, oraz mogą być powoływane komisje nadzwyczajne. Natomiast - zgodnie z art. 111 ust. 1 tylko w Sejmie mogą być powoływane komisje śledcze do zbadania określonej sprawy.

W myśl art. 17 regulaminu Sejmu, komisje sejmowe są organami powołanymi do rozpatrywania i przygotowywania spraw stanowiących przedmiot obrad Sejmu, wyrażania opinii w sprawach przekazanych pod ich obrady przez Sejm, Marszałka Sejmu lub Prezydium Sejmu, a także są organami kontroli sejmowej, w zakresie określonym Konstytucją i ustawami.

Komisje stałe są tymi wewnętrznymi organami izb, których powoływanie jest obowiązkowe; funkcjonują one przez cały czas trwania kadencji izb. Art. 18 ust. 1 regulaminu Sejmu wymienia aktualnie 31 takich komisji, a art. 15 ust. 1 regulaminu Senatu – 20. Ze względu na kryterium zakresu kompetencji realizowanych przez te komisje, podzielić je można na resortowe (tzw. problemowe) oraz wiodące. Zakres właściwości komisji resortowych pokrywa się na ogół z obszarem zainteresowania jednego lub kilku działów administracji (np. Komisja Administracji i Spraw Wewnętrznych, Komisja Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Komisja Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa, Komisja Obrony Narodowej). Z kolei, komisje wiodące nie mieszczą się w schemacie administracji centralnej, a ich zakres działania związany jest z realizowanymi przez izby kompetencjami (np. w Sejmie – Komisja Odpowiedzialności Konstytucyjnej, Komisja Etyki Poselskiej, Komisja Regulaminowa, Spraw Poselskich i Immunitetowych, Komisja Ustawodawcza).

Komisje nadzwyczajne tym się głównie różnią od komisji stałych, że powoływane są *ad hoc* dla rozpatrzenia określonego zagadnienia („do realizacji określonych zadań” – jak stwierdza art. 13 ust. 1 reg. Senatu) i kończą swoją działalność z chwilą zakończenia swej misji, czyli złożenia Sejmowi lub Senatowi sprawozdania; celem ich tworzenia jest zatem rozstrzygnięcie określonej doraźnej kwestii. Art. 19 ust. 1 regulaminu Sejmu stanowi, że Sejm powołując komisje nadzwyczajne określa cel, zasady i tryb ich działania. W praktyce, komisje takie najczęściej powoływane są do rozpatrzenia szczególnie ważnych lub pilnych projektów ustawodawczych. Podkreślenia wymaga, że regulamin Sejmu wprowadza możliwość powoływania komisji nadzwyczajnych zarówno do rozpatrywania projektów kodeksów jak i wprowadzania w nich zmian (art. 90 ust. 1).

Kwalifikowaną postać komisji nadzwyczajnej, stanowi komisja śledcza. Komisja taka może być powoływana wyłącznie w Sejmie, do zbadania określonej sprawy (czyli do jej wyjaśnienia) – nie chodzi tu zatem o udział w pracach ustawodawczych. Obowiązek określenia trybu działania takiej komisji spoczywa na ustawie.

Pytanie problemowe:

Zasady wyboru, skład i kompetencje organów wewnętrznych Sejmu i Senatu.

Pytania testowe:

1. Zgodnie z Konstytucją RP Sejm obraduje na:
 - a) **posiedzeniach**
 - b) naradach
 - c) zgromadzeniach

2. Ważność wyborów do Sejmu i Senatu stwierdza:
 - a) Krajowa Rada Sądownictwa
 - b) Najwyższa Izba Kontroli
 - c) **Sąd Najwyższy**

Temat 11. Procedura ustawodawcza

Pojęcie inicjatywy ustawodawczej i podmiotów, którym ona przysługuje

Pod pojęciem prawa inicjatywy ustawodawczej należy rozumieć przysługującą określonym prawnie (najczęściej konstytucyjnie) podmiotom kompetencję do przedłożenia parlamentowi projektu ustawy z tym skutkiem prawnym, że parlament obowiązany jest ten projekt rozpatrzyć w przewidzianym trybie.

Art. 118 Konstytucji prawo inicjatywy ustawodawczej przyznaje:

- a) posłom b) Senatowi, c) Prezydentowi Rzeczypospolitej, d) Radzie Ministrów,
- e) grupie co najmniej 100 tys. obywateli mających prawo wybierania do Sejmu.

Postępowanie z projektem ustawy w Sejmie (trzy czytania).

Pierwsze czytanie przeprowadzane jest na posiedzeniu Sejmu lub komisji. W sytuacji, gdy pierwsze czytanie ma miejsce na posiedzeniu Sejmu, to ogranicza się ono głównie do: a) uzasadnienia projektu przez wnioskodawcę, b) debaty w sprawie ogólnych zasad projektu oraz c) pytań posłów i odpowiedzi wnioskodawcy. Pierwsze czytanie na posiedzeniu Sejmu może zakończyć się przegłosowaniem wniosku o odrzucenie projektu w całości lub też skierowaniem go do komisji (jednej lub kilku).

Komisje, do których został skierowany projekt ustawy, przedstawiają Sejmowi wspólne sprawozdanie o tym projekcie; w sprawozdaniu komisje mogą przedstawić wniosek o: 1) przyjęcie projektu bez poprawek, 2) przyjęcie projektu z określonymi poprawkami w formie tekstu jednolitego projektu, 3) odrzucenie projektu. Komisje przedstawiają sprawozdanie nie później niż w terminie 9 miesięcy od dnia przeprowadzenia pierwszego czytania. Marszałek Sejmu, na wniosek komisji, może wydłużyć ten termin, jednak nie dłużej niż o 3 miesiące.

Po opracowaniu sprawozdania przez komisję (komisje) może się odbyć drugie czytanie. Przeprowadza się je zawsze na posiedzeniu Sejmu, nie wcześniej niż 7 dnia od doręczenia posłom sprawozdania komisji, chyba że Sejm postanowi inaczej. Drugie czytanie obejmuje:

- przedstawienie Sejmowi sprawozdania komisji o projekcie, wygłaszanego przez posła sprawozdawcę, który w szczególności informuje o proponowanych przez komisję i przez poszczególnych posłów zmianach w przedłożonym projekcie oraz o nieprzyjętych przez komisję opiniach innych komisji i posłów oraz motywach ich odrzucenia;
- przeprowadzenie debaty oraz zgłaszanie poprawek i wniosków (poprawki mogą zgłaszać wnioskodawca, grupa co najmniej 15 posłów, Komisja do Spraw Petycji, przewodniczący klubów lub upoważnieni przez nich wiceprzewodniczący – w imieniu klubów oraz Rada Ministrów). Odesłanie projektu ustawy ponownie do komisji następuje wówczas, gdy w toku drugiego czytania zostały zgłoszone poprawki i wnioski. W takiej sytuacji komisje, kierując się przeprowadzoną debatą, wnioskami Komisji Ustawodawczej oraz wnioskami mniejszości przygotowują dodatkowe sprawozdanie. Rozpatrzenie przez Sejm sprawozdania poprawionego lub dodatkowego odbywa się po jego doręczeniu posłom.

Jeżeli w toku drugiego czytania nie zostały zgłoszone poprawki, bądź też ich zgłoszenie nie spowodowało potrzeby odsyłania projektu do komisji, Sejm może niezwłocznie przystąpić do trzeciego czytania.

Trzecie czytanie projektu ustawy obejmuje:

- przedstawienie dodatkowego sprawozdania komisji lub – jeżeli projekt nie został ponownie skierowany do komisji – przedstawienie przez posła sprawozdawcę poprawek i wniosków zgłoszonych podczas drugiego czytania,
- głosowanie.

Porządek głosowania jest następujący:

- głosowanie wniosku o odrzucenie projektu w całości, jeżeli wniosek taki został postawiony,
- głosowanie poprawek do poszczególnych artykułów, przy czym w pierwszej kolejności głosuje się poprawki, których przyjęcie lub odrzucenie rozstrzyga o innych poprawkach,
- głosowanie projektu w całości w brzmieniu zaproponowanym przez komisję, ze zmianami wynikającymi z przegłosowanych poprawek.

Dla uchwalenia projektu ustawy wystarczająca jest zwykła większość głosów przy *quorum* wynoszącym co najmniej połowę ustawowej liczby posłów. W momencie uchwalenia, projekt staje się ustawą; podpisuje ją Marszałek Sejmu i przesyła niezwłocznie Marszałkowi Senatu i Prezydentowi. Dalsze prace nad ustawą toczą się już w Senacie i mają one ściśle określone ramy czasowe.

Udział Senatu w procesie ustawodawczym.

W odniesieniu do ustawy zwykłej, Senat w terminie 30 dni od dnia jej przesłania przez Marszałka Sejmu może ją przyjąć bez zmian, uchwalić poprawki albo uchwalić odrzucenie jej w całości (w przypadku ustawy budżetowej termin ten wynosi 20 dni, a w przypadku trybu pilnego 14 dni). Jeżeli Senat w ciągu 30 dni nie podejmie stosownej uchwały, ustawę uważa się za uchwaloną w brzmieniu przyjętym przez Sejm (art. 121 ust. 2 Konstytucji).

Potrzeba rozpatrzenia przez Sejm stanowiska Senatu występuje jedynie wtedy, gdy Senat zaproponował poprawki do ustawy lub też wniósł o jej odrzucenie.

Nad stanowiskiem Senatu przeprowadza się jedno głosowanie, które ma charakter negatywny. Aby dało wynik rozstrzygający, pod głosowanie poddaje się zawsze wniosek o odrzucenie danej uchwały Senatu. Efektem każdego głosowania jest albo odrzucenie konkretnej poprawki (względnie odrzucenie uchwały Senatu o odrzuceniu ustawy), albo domniemanie jej przyjęcia. Owo domniemanie przyjęcia stanowiska Senatu znajduje wyraz w zdaniu wypowiedzanym przez Marszałka Sejmu: „stwierdzam, że wobec nie uzyskania bezwzględnej większości głosów, Sejm przyjął poprawkę Senatu”.

Środki przysługujące Prezydentowi RP przed podpisaniem ustawy.

Art.122 ust. 2 Konstytucji wyznacza Prezydentowi RP 21 dni na podpisanie ustawy licząc od dnia przedstawienia przez Marszałka Sejmu (akt podpisania nosi miano promulgacji).

W terminie przyznanym Prezydentowi na podpisanie ustawy, może on jednak odmówić jej podpisania i wystąpić z umotywowanym wnioskiem do Sejmu w celu ponownego jej rozpatrzenia, co w praktyce określane jest, jako „weto prezydenckie” lub „weto ustawodawcze”. Po rozpatrzeniu wniosku Prezydenta, komisja (bądź komisje) sejmowe, które rozpatrywały projekt ustawy przed uchwaleniem jej przez Sejm, przedstawiają Sejmowi sprawozdanie, w który wnioskują o ponowne uchwalenie ustawy w brzmieniu dotychczasowym bądź wniosek przeciwny. Odrzucenie weta następuje wówczas, gdy Sejm ponownie uchwali ustawę większością 3/5 głosów w obecności, co najmniej połowy ustawowej liczby posłów. O fakcie tym Marszałek Sejmu niezwłocznie powiadamia

Prezydenta, który w tej sytuacji obowiązany jest do podpisania ustawy w ciągu 7 dni i jej ogłoszenia w Dzienniku Ustaw. Gdyby Sejm nie zdołał ponownie uchwalić ustawy w brzmieniu dotychczasowym, to postępowanie ustawodawcze ulega zamknięciu.

Alternatywnym w stosunku do weta ustawodawczego, jest inny środek prawny przysługujący Prezydentowi. Może on przed podpisaniem ustawy wystąpić do Trybunału Konstytucyjnego z wnioskiem w sprawie zbadania jej zgodności z Konstytucją (art. 122 ust. 3). Jeżeli TK uzna ustawę za zgodną z Ustawą Zasadniczą to Prezydent bezwzględnie obowiązany jest do jej podpisania. Jeżeli jednak TK uzna ustawę za niezgodną z Konstytucją, to Prezydent obowiązany jest do odmówienia jej podpisania, co tym samym spowoduje zamknięcie procesu ustawodawczego. Jedynie w sytuacji (co przewiduje art. 122 ust. 4 Konstytucji) gdy niezgodność z konstytucją dotyczy poszczególnych przepisów ustawy, a TK nie orzeknie że są one nierozdzielnie związane z całą ustawą, Prezydent, po zasięgnięciu opinii Marszałka Sejmu: a) podpisuje ustawę z pominięciem przepisów uznanych przez TK za niezgodne z Konstytucją, albo b) zwraca ustawę Sejmowi w celu usunięcia niezgodności.

Pytanie problemowe:

Rola Sejmu, Senatu i Prezydenta w procedurze ustawodawczej.

Pytania testowe:

1. Uchwałę Senatu odrzucającą ustawę uważa się za przyjętą, jeżeli:
 - a) Sejm nie odrzuci jej bezwzględną większością głosów w obecności co najmniej 1/5 ustawowej liczby posłów
 - b) Sejm nie odrzuci jej bezwzględną większością głosów w obecności co najmniej 1/2 ustawowej liczby posłów**
 - c) Sejm nie odrzuci jej bezwzględną większością głosów w obecności co najmniej 2/3 ustawowej liczby posłów
2. Ustawę uchwaloną przez Sejm Marszałek Sejmu przekazuje:
 - a) Marszałkowi Senatu
 - b) Senatowi**
 - c) Prezydentowi RP

Temat 12. Funkcje kontrolna i kreacyjna parlamentu

1. Funkcja kreacyjna parlamentu

Do kompetencji kreacyjnych wykonywanych samodzielnie przez Sejm należy zaliczyć:

- **wybór** – na pierwszym posiedzeniu Sejmu na okres jego kadencji – **dwóch zastępców przewodniczącego i 16 członków Trybunału Stanu**. Wyboru dokonuje się spoza grona posłów i senatorów na wniosek Marszałka Sejmu albo co najmniej 35 posłów.

- **wybór sędziów Trybunału Konstytucyjnego** (15 sędziów). Sędziowie wybierani są indywidualnie przez Sejm na 9 lat, na wniosek zgłoszony przez Prezydium Sejmu albo co najmniej 50 posłów;

- **wybór Prezesa Rady Ministrów oraz proponowanych przez niego członków Rady Ministrów**, w tzw. pierwszej rezerwowej procedurze powoływania rządu (art. 154 ust. 3 Konstytucji). Wybór ten dokonywany jest bezwzględną większością głosów w obecności co najmniej połowy ustawowej liczby posłów.

- **wybór „nowego” Prezesa Rady Ministrów** w ramach tzw. konstruktywnego wotum nieufności udzielonego rządowi (art. 158 ust. 1 Konstytucji). Następuje to większością ustawowej liczby posłów na wniosek zgłoszony przez co najmniej 46 posłów i wskazujący imiennie kandydata na Prezesa Rady Ministrów.

Do kompetencji kreacyjnych wykonywanych przez Sejm za zgodą Senatu należy:

- **powoływanie Prezesa Najwyższej Izby Kontroli** (na 6 lat), **Rzecznika Praw Obywatelskich** (na 5 lat), **Rzecznika Praw Dziecka** (na 5 lat) oraz **Prezesa Urzędu Ochrony Danych Osobowych** (na 4 lata). Wnioski w sprawie wyboru na powyższe stanowiska może zgłaszać Marszałek Sejmu albo grupa co najmniej 35 posłów (za wyjątkiem Rzecznika Praw Dziecka, gdzie dodatkowo uprawnienie takie przysługuje Marszałkowi Senatu oraz grupie co najmniej 15 senatorów);

- **powoływanie Prezesa Urzędu Komunikacji Elektronicznej** (na 5 lat). Powołanie następuje na wniosek Prezesa Rady Ministrów.

Kompetencje kreacyjne Sejmu sprawowane na wniosek Prezydenta RP, sprowadzają się do powoływania **Prezesa Narodowego Banku Polskiego** (na 6 lat).

Sejm i Senat odrębnie, dokonują wyboru części składu osobowego następujących organów:

Rady Polityki Pieniężnej (Sejm i Senat powołują po 3 członków); powołanie następuje na 6 lat bezwzględną większością głosów;

Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji (2 członków powołuje Sejm, a 1 – Senat); kadencja członków Rady trwa 6 lat licząc od dnia powołania ostatniego członka.

2. Funkcja kontrolna parlamentu

Wotum nieufności w stosunku do Rady Ministrów

Sejm wyraża Radzie Ministrów wotum nieufności większością ustawowej liczby posłów na wniosek zgłoszony przez co najmniej 46 posłów i wskazujący imiennie kandydata na Prezesa Rady Ministrów. Jeżeli uchwała została przyjęta przez Sejm, Prezydent Rzeczypospolitej przyjmuje dymisję Rady Ministrów i powołuje wybranego przez Sejm nowego Prezesa Rady Ministrów, a na jego wniosek pozostałych członków Rady Ministrów oraz odbiera od nich przysięgę.

Wniosek o podjęcie uchwały, o której mowa może być poddany pod głosowanie nie wcześniej niż po upływie 7 dni od dnia jego zgłoszenia. Powtórny wniosek może być zgłoszony nie wcześniej niż po upływie 3 miesięcy od dnia zgłoszenia poprzedniego wniosku. Powtórny wniosek może być zgłoszony przed upływem 3 miesięcy, jeżeli wystąpi z nim co najmniej 115 posłów.

Wotum nieufności w stosunku do członka Rady Ministrów

Sejm może wyrazić ministrowi wotum nieufności. Wniosek o wyrażenie wotum nieufności może być zgłoszony przez co najmniej 69 posłów. Prezydent Rzeczypospolitej odwołuje ministra, któremu Sejm wyraził wotum nieufności większością głosów ustawowej liczby posłów.

Uprawnienia kontrolne Komisji Sejmowych

1) Na żądanie prezydium komisji ministrowie oraz kierownicy naczelnych organów administracji państwowej, a także kierownicy innych urzędów i instytucji państwowych są obowiązani **przedstawiać sprawozdania i udzielać informacji oraz uczestniczyć w posiedzeniach komisji**, na których rozpatrywane są sprawy dotyczące ich zakresu działania.

2) **Dezyderaty** Dezyderat zawiera postulaty komisji w określonych sprawach i może być skierowany do Rady Ministrów lub poszczególnych jej członków, Prezesa Najwyższej Izby Kontroli, Prezesa Narodowego Banku Polskiego, Prokuratora Generalnego oraz Głównego Inspektora Pracy.

Uchwalone przez komisje dezyderaty przedstawiane są przez przewodniczącego komisji Marszałkowi Sejmu, który przesyła je odpowiednim organom.

Marszałek Sejmu może zwrócić komisji uchwalony przez nią dezyderat z umotywowanym zaleceniem ponownego rozpatrzenia sprawy; dezyderat ponownie przez komisję uchwalony Marszałek Sejmu przesyła adresatowi.

Organ, pod którego adresem uchwalony został dezyderat komisji, ma obowiązek ustosunkować się do niego i pisemnie powiadomić Marszałka Sejmu o zajęтым stanowisku w ciągu 30 dni od dnia otrzymania dezyderatu, chyba że Marszałek Sejmu, na wniosek zainteresowanego organu, po porozumieniu z prezydium komisji, ustali inny termin.

Odpowiedzi organów państwowych na dezyderaty oraz informacje tych organów o przebiegu realizacji dezyderatów są rozpatrywane na posiedzeniach komisji.

W razie nieotrzymania odpowiedzi w terminie lub uznania otrzymanej odpowiedzi za niezadowalającą, komisja może ponowić dezyderat, przedłożyć Marszałkowi Sejmu wniosek o zwrócenie odpowiedzi jako niezadowalającej lub przedłożyć Sejmowi projekt odpowiedniej uchwały lub rezolucji.

3) **Opinie.** Opinia zawiera stanowisko w określonej sprawie; komisja może przedstawić opinię organom do których może kierować dezyderaty, a także innym centralnym urządóm i instytucjom państwowym;

Komisja może zwrócić się do adresata opinii o przedstawienie stanowiska w sprawach podniesionych w opinii, jak również o informacje o przebiegu realizacji wniosków wynikających z tej opinii; adresat opinii jest obowiązany na żądanie komisji przedstawić stanowisko w terminie 30 dni.

Uprawnienia kontrole posłów.

Interpelacje, zapytania poselskie i pytania w sprawach bieżących mogą być kierowane do członków Rady Ministrów. Posłowi przysługuje prawo złożenia interpelacji w sprawach o zasadniczym charakterze i odnoszących się do problemów związanych z polityką państwa. Interpelację składa się w formie pisemnej na ręce Marszałka Sejmu. Odpowiedź na interpelację jest udzielana w formie pisemnej nie później niż w terminie 21 dni od dnia otrzymania interpelacji.

Zapytania poselskie składa się w sprawach o charakterze jednostkowym, dotyczących prowadzonej przez Radę Ministrów polityki wewnętrznej i zagranicznej oraz zadań publicznych realizowanych przez administrację rządową.

Pytania w sprawach bieżących zadawane są ustnie na każdym posiedzeniu Sejmu i wymagają bezpośredniej odpowiedzi. Poseł, do godziny 21.00 dnia poprzedzającego dzień rozpoczęcia posiedzenia Sejmu, informuje na piśmie Marszałka Sejmu o ogólnej tematyce pytania i jego adresacie. Prezydium Sejmu, po zasięgnięciu opinii Konwentu Seniorów, ustala dla każdego posiedzenia kolejność zadawania pytań.

Punkt porządku dziennego posiedzenia Sejmu "Pytania w sprawach bieżących" obejmuje rozpatrzenie nie więcej niż 11 pytań.

Pytanie problemowe:

Zasady i formy sprawowania przez Sejm kontroli nad Radą Ministrów.

Pytania testowe:

1. Wniosek o wyrażenie wotum nieufności względem członka Rady Ministrów może zgłosić co najmniej:
 - a) 50 posłów
 - b) 69 posłów**
 - c) 100 posłów
2. Wybór nowego Prezesa RM w ramach tzw. konstruktywnego wotum nieufności dla rządu następuje na wniosek co najmniej:
 - a) 46 posłów**
 - b) 46 senatorów
 - c) 100 posłów

Temat 13. Pozycja ustrojowa Prezydenta RP

Funkcje Prezydenta (art.126 Konstytucji)

- Najwyższy przedstawiciel RP
- Gwarant ciągłości władzy państwowej
- Strażnik suwerenności i bezpieczeństwa państwa oraz nienaruszalności i niepodzielności jego terytorium
- Strażnik przestrzegania Konstytucji

Kompetencje Prezydenta wobec parlamentu

- Zarządza wybory do Sejmu i Senatu w terminach wyznaczonych przez Konstytucję
- Zwołuje pierwsze posiedzenia izb w terminach wyznaczonych przez Konstytucję
- Skraca kadencję Sejmu w przypadkach przewidzianych przez Konstytucję
- Uprawnienia w dziedzinie legislacji (inicjatywa ustawodawcza, weto, wystąpienie do TK)
- Prawo wygłaszania orędzia

Kompetencje Prezydenta wobec rządu

- Uczestniczenie w powoływaniu rządu
- Dokonywanie (na wniosek premiera) zmian w składzie rządu
- Przyjmowanie dymisji Rady Ministrów
- Zwoływanie posiedzeń Rady Gabinetowej
- Występowanie z wnioskiem o pociągnięcie członka rządu do odpowiedzialności konstytucyjnej

Kompetencje Prezydenta wobec władzy sądowniczej

- Powołuje sędziów
- Powołuje organy kierownicze SN, NSA i Trybunału Konstytucyjnego
- Wyznacza swojego przedstawiciela do KRS

Kompetencje Prezydenta jako głowy państwa

- Reprezentowanie państwa (m.in. bierna i czynna legacja, ratyfikowanie umów międzynarodowych)
- Zwierzchnictwo nad siłami zbrojnymi i inne kompetencje w dziedzinie obronności
- Nadawanie obywatelstwa i wyrażanie zgody na jego zrzeczenie się

- Prawo łaski
- Nadawanie orderów odznaczeń
- Nadawanie tytułu profesora

Kontrasygnata aktów prezydenta

- Prezydent Rzeczypospolitej, korzystając ze swoich konstytucyjnych i ustawowych kompetencji, wydaje akty urzędowe.
- Akty urzędowe Prezydenta Rzeczypospolitej wymagają dla swojej ważności podpisu Prezesa Rady Ministrów, który przez podpisanie aktu ponosi odpowiedzialność przed Sejmem.

Prerogatywy Prezydenta

Następujące akty Prezydenta nie wymagają kontrasygnaty Prezesa Rady Ministrów.

- 1) zarządzanie wyborów do Sejmu i Senatu,
- 2) zwoływanie pierwszego posiedzenia nowo wybranych Sejmu i Senatu,
- 3) skracanie kadencji Sejmu w przypadkach określonych w Konstytucji,
- 4) wykonywanie inicjatywy ustawodawczej,
- 5) zarządzanie referendum ogólnokrajowego,
- 6) podpisywanie albo odmowy podpisania ustawy,
- 7) zarządzanie ogłoszenia ustawy oraz umowy międzynarodowej w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej,
- 8) zwracanie się z orędziem do Sejmu, do Senatu lub do Zgromadzenia Narodowego,
- 9) występowanie wnioskiem do Trybunału Konstytucyjnego,
- 10) występowanie wnioskiem o przeprowadzenie kontroli przez Najwyższą Izbę Kontroli,
- 11) desygnowanie i powoływanie Prezesa Rady Ministrów,
- 12) przyjmowanie dymisji Rady Ministrów i powierzanie jej tymczasowego pełnienia obowiązków,
- 13) występowanie wnioskiem do Sejmu o pociągnięcie do odpowiedzialności przed Trybunałem Stanu członka Rady Ministrów,
- 14) odwoływanie ministra, któremu Sejm wyraził wotum nieufności,
- 15) zwoływanie Rady Gabinetowej,
- 16) nadawanie orderów i odznaczeń,
- 17) powoływanie sędziów,
- 18) stosowanie prawa łaski,

- 19) nadawanie obywatelstwa polskiego i wyrażania zgody na zrzeczenie się obywatelstwa polskiego,
- 20) powoływanie Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego,
- 21) powoływanie Prezesa i Wiceprezesa Trybunału Konstytucyjnego,
- 22) powoływanie Prezesa Naczelnego Sądu Administracyjnego,
- 23) powoływanie prezesów Sądu Najwyższego oraz wiceprezesów Naczelnego Sądu Administracyjnego,
- 24) występowanie wnioskiem do Sejmu o powołanie Prezesa Narodowego Banku Polskiego,
- 25) powoływanie członków Rady Polityki Pieniężnej,
- 26) powoływanie i odwoływanie członków Rady Bezpieczeństwa Narodowego,
- 27) powoływanie członków Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji,
- 28) nadawanie statutu Kancelarii Prezydenta Rzeczypospolitej oraz powoływania i odwoływania Szefa Kancelarii Prezydenta Rzeczypospolitej,
- 29) wydawanie zarządzeń na zasadach określonych w art. 93 Konstytucji
- 30) zrzeczenie się urzędu Prezydenta Rzeczypospolitej.

Pytanie problemowe:

Zasady wyboru, funkcje i kompetencje Prezydenta RP.

Pytania testowe:

1. Wśród prerogatyw dotyczących stosunków Prezydenta i Rady Ministrów wyróżniamy:
 - a) Powoływanie sędziów
 - b) Nadawanie orderów i odznaczeń
 - c) **Zwoływanie Rady Gabinetowej**
2. Do kompetencji Prezydenta w zakresie polityki zagranicznej NIE należy:
 - a) Ratyfikowanie umów międzynarodowych
 - b) Wypowiadanie umów międzynarodowych
 - c) **Mianowanie Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych**

Temat 14. Pozycja ustrojowa Rady Ministrów

Konstytucyjny tryb powoływania Rady Ministrów

Konstytucja reguluje trzy procedury wyłania Rady Ministrów - pierwsza nosi miano zasadniczej, natomiast dwie pozostałe to procedury rezerwowe.

Zasadnicza procedura powoływania Rady Ministrów przez Prezydenta RP i z jego inicjatywy została przedstawiona w art. 154 ust. 1 Konstytucji. Sprowadza się ona do tego, że to Prezydent desygnuje (tzn. wyznacza) Prezesa Rady Ministrów oraz uwzględniając przedłożone przez niego propozycje odnośnie składu gabinetu, powołuje go wraz z pozostałymi członkami Rady Ministrów w ciągu 14 dni od dnia pierwszego posiedzenia Sejmu lub przyjęcia dymisji poprzedniego rządu, odbierając równocześnie przysięgę od członków nowo powołanej Rady Ministrów.

Następnie, Prezes Rady Ministrów, w ciągu 14 dni od dnia powołania rządu przez Prezydenta RP, przedstawia Sejmowi program działania, w którym naświetla podstawowe założenia i kierunki polityki Rady Ministrów (*exposé*) z wnioskiem o udzielenie jej wotum zaufania. Musi być ono uchwalone przez Sejm bezwzględną większością głosów, w obecności co najmniej połowy ustawowej liczby posłów (art. 154 ust. 2). W sytuacji, gdyby – wyżej omówiona – zasadnicza procedura powołania Rady Ministrów nie powiodła się (a może to nastąpić w trzech przypadkach: a) Prezydent nie będzie w stanie w ciągu 14 dni – licząc od dnia pierwszego posiedzenia Sejmu – powołać gabinetu, b) Premier w ciągu 14 dni nie przedłoży Sejmowi *exposé* z wnioskiem o udzielenie rządowi wotum zaufania, oraz c) Sejm nie uchwali wotum zaufania bezwzględną większością głosów, przy obecności wymaganej liczby posłów – to zastosowanie mogą mieć **dwie procedury rezerwowe**.

Pierwsza – określona w art. 154 ust. 3 Konstytucji – będzie polegała na tym, że Sejm w ciągu 14 dni od upływu konstytucyjnie określonych terminów, lub od daty głosowania nad wnioskiem o udzielenie Radzie Ministrów wotum zaufania, wybiera Prezesa Rady Ministrów oraz proponowanych przez niego członków rządu bezwzględną większością głosów, w obecności co najmniej połowy ustawowej liczby posłów (kandydata na premiera może zgłosić co najmniej 46 posłów, a Sejm dokonuje jego wyboru w głosowaniu imiennym; następnie Prezes RM przedstawia Sejmowi na posiedzeniu program działania rządu oraz proponowany przez niego skład Rady Ministrów). Prezydent RP powołuje tak wybraną Radę Ministrów i odbiera przysięgę od jej członków.

Jeżeli poczynania Sejmu się nie powiodą, to w grę może wchodzić jeszcze jedna – a zarazem już ostatnia – procedura rezerwowa. Może być ona uruchomiona wyłącznie wtedy, gdy fiaskiem zakończą się 2-tygodniowe wysiłki Sejmu zmierzające do wyboru rządu, bądź gdy gabinet uda się co prawda skompletować, lecz nie uzyska on wymaganej większości głosów. W tej sytuacji prawo do powołania rządu powraca do Prezydenta; w ciągu 14 dni powołuje on Prezesa Rady Ministrów i na jego wniosek pozostałych członków rządu oraz odbiera od nich przysięgę. Z kolei Sejm, w ciągu 14 dni od dnia powołania Rady Ministrów powinien jej udzielić wotum zaufania większością głosów (liczba głosów „za” wnioskiem musi przewyższać przynajmniej o jeden liczbę głosów „przeciw”; głosów „wstrzymujących się” nie bierze się pod uwagę) w obecności co najmniej połowy ustawowej liczby posłów.

Obowiązujące przepisy Konstytucji ograniczają tryb powoływania Rady Ministrów wyłącznie do trzech omówionych procedur (jednej zasadniczej i dwóch rezerwowych). W przypadku nieudzielenia Radzie Ministrów wotum zaufania (w drugiej procedurze rezerwowej) Prezydent musi skrócić kadencję Sejmu i zarządzić wybory; odmowa udzielenia wotum zaufania zwykłą większością głosów, świadczy bowiem o istnieniu głębokiego kryzysu parlamentarnego. W takiej zaś sytuacji, najkorzystniej jest oddać decyzję w przedmiocie zmian struktury politycznej Sejmu, w ręce wyborców.

Skład Rady Ministrów

- Rada Ministrów składa się z Prezesa Rady Ministrów i ministrów.
- W skład Rady Ministrów mogą być powoływani wiceprezesi Rady Ministrów.
- Prezes i wiceprezes Rady Ministrów mogą pełnić także funkcję ministra.
- W skład Rady Ministrów mogą być ponadto powoływani przewodniczący określonych w ustawach komitetów.

Kompetencje Rady Ministrów

Zasada domniemania kompetencji Rady Ministrów

- Rada Ministrów prowadzi politykę wewnętrzną i zagraniczną Rzeczypospolitej Polskiej.
- Do Rady Ministrów należą sprawy polityki państwa nie zastrzeżone dla innych organów państwowych i samorządu terytorialnego.
- Rada Ministrów kieruje administracją rządową.

Konstytucyjne kompetencje Rady Ministrów

- 1) zapewnia wykonanie ustaw,
- 2) wydaje rozporządzenia,
- 3) koordynuje i kontroluje prace organów administracji rządowej,
- 4) chroni interesy Skarbu Państwa,
- 5) uchwala projekt budżetu państwa,
- 6) kieruje wykonaniem budżetu państwa oraz uchwala zamknięcie rachunków państwowych i sprawozdanie z wykonania budżetu,
- 7) zapewnia bezpieczeństwo wewnętrzne państwa oraz porządek publiczny,
- 8) zapewnia bezpieczeństwo zewnętrzne państwa,
- 9) sprawuje ogólne kierownictwo w dziedzinie stosunków z innymi państwami i organizacjami międzynarodowymi,
- 10) zawiera umowy międzynarodowe wymagające ratyfikacji oraz zatwierdza i wypowiada inne umowy międzynarodowe,
- 11) sprawuje ogólne kierownictwo w dziedzinie obronności kraju oraz określa corocznie liczbę obywateli powoływanych do czynnej służby wojskowej,
- 12) określa organizację i tryb swojej pracy.

Pytanie problemowe:

Tryb powoływania, skład i kompetencje Rady Ministrów

Pytania testowe:

1. Rada Ministrów sprawuje władzę:
 - a) ustawodawczą
 - b) wykonawczą**
 - c) sądowniczą
2. Prezes RM powoływany jest:
 - a) w wyborach
 - b) przez Sejm
 - c) przez Prezydenta**

Temat 15. Trybunał Konstytucyjny

Procedura powoływania składu oraz organizacja i kompetencje Trybunału Konstytucyjnego

Zgodnie z art. 194 ust.1 Konstytucji, TK składa się z 15 sędziów, wybieranych indywidualnie przez Sejm na dziewięcioletnią kadencję; wybór ponowny jest niedopuszczalny.

O stanowisko sędziego może ubiegać się osoba, która wyróżnia się wiedzą prawniczą oraz posiada kwalifikacje wymagane do zajmowania stanowiska sędziego SN. Kandydatury są zgłaszane w Sejmie przez grupę co najmniej 50 posłów lub przez Prezydium Sejmu. Sejm podejmuje uchwałę o wyborze sędziego bezwzględną większością głosów, w obecności co najmniej połowy ogólnej liczby posłów.

Organami Trybunału są Zgromadzenie Ogólne, składające się z urzędujących sędziów Trybunału, którzy złożyli ślubowanie wobec Prezydenta oraz Prezes TK. Prezes stoi na czele TK, reprezentuje go na zewnątrz oraz wykonuje czynności wewnątrz Trybunału określone w ustawie i w regulaminie.

Podstawową kompetencją TK jest badanie zgodności prawa z Konstytucją. W tym zakresie Trybunał orzeka w sprawach:

- a) zgodności ustaw i umów międzynarodowych z Konstytucją;
 - b) zgodności ustaw z ratyfikowanymi umowami międzynarodowymi, których ratyfikacja wymagała uprzedniej zgody wyrażonej w ustawie,
 - c) zgodności przepisów prawa wydawanych przez centralne organy państwowe, z Konstytucją, ratyfikowanymi umowami międzynarodowymi i ustawami.
- Trybunałowi przysługują również kompetencje do orzekania w sprawach:
- d) zgodności z Konstytucją celów lub działalności partii politycznych,
 - e) skargi konstytucyjnej, o której mowa w art. 79 ust. 1 Konstytucji,
 - f) rozstrzygania sporów kompetencyjnych pomiędzy centralnymi konstytucyjnymi organami państwa (art. 189),
 - f) stwierdzenia przejściowej przeszkody sprawowania urzędu przez Prezydenta RP (art. 131 ust. 1).

Kontrola abstrakcyjna i konkretna konstytucyjności prawa, sprawowana przez TK

Kontrola konstytucyjności i legalności prawa może mieć charakter abstrakcyjny lub konkretny. **Kontrola abstrakcyjna** oderwana jest od jednostkowych przypadków stosowania prawa, a dokonuje się jej bez jakiegokolwiek związku z toczącą się sprawą. Uprawniony organ wszczyna postępowanie przed TK w oparciu o ogólne wątpliwości dotyczące konstytucyjności kwestionowanego aktu normatywnego. Dla wszczęcia **kontroli konkretnej** polegającej na odpowiadaniu przez TK na pytania prawne, konieczne jest powstanie wątpliwości co do konstytucyjności lub legalności przepisu, w toku postępowania w konkretnej sprawie zawisłej przed sądem oraz to, aby wątpliwość ta dotyczyła przepisu od którego zależy rozstrzygnięcie tej sprawy. Po spełnieniu takich warunków, każdy sąd może przedstawić pytanie prawne.

Wśród podmiotów uprawnionych do występowania o dokonanie kontroli abstrakcyjnej wyróżnić można **legitymowane generalnie**, tzn. takie, które mogą wszczynać postępowanie

przed TK w stosunku do każdego aktu z grupy podlegającej jego orzecznictwu oraz **legitymowane indywidualnie** tzn., takie, które mogą kwestionować tylko akty dotyczące spraw objętych ich zakresem działania. Do pierwszych należą (art. 191 ust. 1 pkt 1 Konstytucji): Prezydent RP, Marszałek Sejmu, Marszałek Senatu, 50 posłów, 30 senatorów, Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego, Prezes Naczelnego Sądu Administracyjnego, Prokurator Generalny, Prezes Najwyższej Izby Kontroli, Rzecznik Praw Obywatelskich.

Drugą grupę stanowią (art. 191 ust. 1 pkt 3-5): organy stanowiące samorządu terytorialnego, ogólnokrajowe organy związków zawodowych oraz ogólnokrajowe władze organizacji pracodawców i organizacji związkowych, kościoły i inne związki wyznaniowe.

Osobno należy wymienić Krajową Radę Sądownictwa, która może wystąpić do Trybunału Konstytucyjnego z wnioskiem w sprawie zgodności z Konstytucją aktów normatywnych tylko w zakresie, w jakim dotyczą one niezależności sądów i niezawisłości sędziowskiej (art. 186 ust. 2).

Skutki orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego

Art. 190 Konstytucji wyraża zasadę **ostateczności i powszechnie obowiązującej mocy orzeczeń TK** (także podejmowanych w ramach realizacji innych kompetencji niż kontrola konstytucyjności i legalności).

Orzeczenia o zgodności z konstytucją, ratyfikowaną umową międzynarodową lub ustawą podjęte w trybie następczym, mają **charakter deklaratoryjny** i powodują jedynie skutek w postaci wykluczenia możliwości ponownego orzekania w tej samej sprawie z wniosku innego podmiotu. W przypadku kontroli prewencyjnej, stwierdzenie zgodności ustawy z Konstytucją oznacza obowiązek jej podpisania przez Prezydenta (art. 122 ust. 3), a stwierdzenie zgodności umowy międzynarodowej z Konstytucją możliwość jej ratyfikacji. Natomiast orzeczenie o niekonstytucyjności ustawy stwarza konieczność odmowy jej podpisania, a tym samym zamyka postępowanie ustawodawcze.

Nową instytucją wprowadzoną przez Konstytucję z 1997 r. jest tzw. **selektywne podpisanie ustawy**. W myśl art. 122 ust. 4, jeżeli niezgodność z Konstytucją dotyczy poszczególnych przepisów ustawy, a Trybunał nie orzeknie, że są one nierozzerwalnie związane z całą ustawą, Prezydent po zasięgnięciu opinii Marszałka Sejmu podpisuje ustawę z pominięciem przepisów uznanych za niezgodne z Konstytucją. Rozwiązanie to ma zapobiegać destruktywnemu wpływowi orzeczeń wydanych w trybie prewencyjnym na ustawodawstwo.

Bezpośrednie skutki orzeczenia TK podjęte w trybie następczym, a stwierdzające niezgodność z Konstytucją, ustawą lub umową międzynarodową określonego aktu normatywnego, dotyczą dalszych losów tego aktu. Z chwilą ogłoszenia stosownego orzeczenia w organie urzędowym, w którym kwestionowany akt był publikowany (a jeżeli nie był publikowany to w Dz. Urz. RP „Monitor Polski”) następuje uchylenie wskazanych w nim dotychczas obowiązujących norm prawnych. Trybunał może określić inny termin utraty mocy obowiązującej niekonstytucyjnego aktu normatywnego, nie późniejszy jednak niż 18 miesięcy w przypadku ustawy i 12 miesięcy w przypadku innych aktów prawnych. Termin wejścia w życie orzeczeń, które wiążą się z nakładami finansowymi nie przewidzianymi w ustawie budżetowej, określony być może dopiero po zapoznaniu się przez Trybunał z opinią Rady Ministrów (art. 190 ust. 3 Konstytucji).

Pośrednie skutki orzeczenia o niezgodności aktu normatywnego z aktem o wyższej mocy prawnej dotyczą orzeczeń, decyzji i innych rozstrzygnięć wydanych w przeszłości na podstawie takiego aktu. Konstytucja w art. 190 ust. 4 przyjmuje zasadę ich wzruszalności, co oznacza, iż nie stają się one nieważne z mocy prawa. Dopiero po przeprowadzeniu odpowiedniego postępowania na zasadach i w trybie określonych we właściwych przepisach, mogą zostać uchylone, zmienione lub unieważnione.

Pytanie problemowe:

Funkcje Trybunału Konstytucyjnego.

Pytania testowe:

1. Trybunał Konstytucyjny nie:

- a) orzeka o zgodności ustaw z ratyfikowanymi umowami międzynarodowymi, których ratyfikacja wymagała uprzedniej zgody wyrażonej w ustawie
- b) rozstrzyga sporów kompetencyjnych pomiędzy centralnymi organami państwa
- c) **rozstrzyga o zgodności z Konstytucją działalności związków zawodowych**

2. Sędziowie Trybunału Konstytucyjnego w sprawowaniu swojego urzędu:

- a) podlegają Konstytucji i ustawom
- b) **podlegają tylko Konstytucji**
- c) podlegają tylko Konstytucji i ustawie o Trybunale Konstytucyjnym

Temat 9. Szczególne procedury ustawodawcze.

Tryb uchwalania ustawy o zmianie Konstytucji

Z art. 235 Konstytucji wynika, że z inicjatywą **zmiany** Ustawy Zasadniczej może wystąpić co najmniej 1/5 ustawowej liczby posłów, Senat lub Prezydent Rzeczypospolitej. Daje się zauważyć wyraźne zawężenie kręgu podmiotów w stosunku do tych, którym przysługuje prawo inicjatywy ustawodawczej (brak wśród inicjatorów zmiany Konstytucji: Rady Ministrów, grupy co najmniej 100 tys. obywateli oraz znaczne podniesienie limitu osobowego posłów do 92, podczas gdy prawo inicjatywy ustawodawczej posiada grupa co najmniej 15 posłów). Już z powyższego wynika, że zmiana Ustawy Zasadniczej następować będzie w szczególnym trybie; z cytowanego przepisu wynika bowiem, iż może to nastąpić jedynie w drodze ustawy uchwalonej w jednakowym brzmieniu przez Sejm i następnie, w terminie nie dłuższym niż 60 dni, przez Senat. Pierwsze czytanie projektu ustawy o zmianie Konstytucji może odbyć się nie wcześniej niż trzydziestego dnia od dnia przedłożenia Sejmowi projektu (umożliwia to przeprowadzenie szerokiej konsultacji). Ustawa o zmianie Konstytucji ma być uchwalona przez Sejm większością co najmniej 2/3 głosów w obecności co najmniej połowy ustawowej liczby posłów, oraz przez Senat bezwzględną większością głosów przy *quorum* wynoszącym również co najmniej połowę ustawowej liczby senatorów. Konstytucja daje szczególną ochronę przepisów zawartych w rozdz. I („Rzeczpospolita”), rozdz. II („Wolności, prawa i obowiązki człowieka i obywatela”) oraz w rozdz. XII („Zmiana Konstytucji”). Sprowadza się ona do tego, że – po pierwsze – uchwalenie przez Sejm ustawy zmieniającej przepisy tych właśnie rozdziałów może odbyć się nie wcześniej niż sześćdziesiątego dnia po pierwszym czytaniu projektu tej ustawy. Po drugie – podmioty, którym przysługuje prawo inicjatywy zmiany Konstytucji mogą zażądać, w terminie 45 dni od dnia uchwalenia ustawy przez Senat, przeprowadzenia referendum zatwierdzającego. Z wnioskiem w tej sprawie mogą zwracać się do Marszałka Sejmu, który zarządza niezwłocznie referendum w ciągu 60 dni od dnia złożenia wniosku. Zmiana Konstytucji zostaje przyjęta, jeżeli opowie się za nią większość głosujących. Po uchwaleniu ustawy o zmianie Konstytucji (lub po jej zatwierdzeniu w referendum) Marszałek Sejmu przedstawia Prezydentowi RP ustawę do podpisu. Prezydent nie ma możliwości zastosowania weta (odmowy podpisania) i obowiązany jest w terminie do 21 dnia od dnia przedstawienia przez Marszałka, podpisać ustawę i zarządzić jej ogłoszenie w Dzienniku Ustaw RP.

Szczegółowy tryb postępowania w Sejmie z projektami ustaw o zmianie Konstytucji regulują artykuły 86a -86 k regulaminu Sejmu.

Tryb pilny

Rada Ministrów może uznać uchwalony przez siebie projekt ustawy za pilny, z wyjątkiem projektów ustaw podatkowych, ustaw dotyczących wyboru Prezydenta Rzeczypospolitej, Sejmu, Senatu oraz organów samorządu terytorialnego, ustaw regulujących ustrój i właściwość władz publicznych, a także kodeksów. Regulamin Sejmu oraz regulamin Senatu określają odrębności w postępowaniu ustawodawczym w sprawie projektu pilnego. W postępowaniu w sprawie ustawy, której projekt został uznany za pilny, termin jej rozpatrzenia przez Senat wynosi 14 dni, a termin podpisania ustawy przez Prezydenta Rzeczypospolitej wynosi 7 dni.

Tryb uchwalania ustawy budżetowej

Sejm uchwała budżet państwa na rok budżetowy w formie ustawy budżetowej. W wyjątkowych przypadkach dochody i wydatki państwa w okresie krótszym niż rok może określać ustawa o prowizorium budżetowym. Przepisy dotyczące projektu ustawy budżetowej stosuje się odpowiednio do projektu ustawy o prowizorium budżetowym. Jeżeli ustawa budżetowa albo ustawa o prowizorium budżetowym nie weszły w życie w dniu rozpoczęcia roku budżetowego, Rada Ministrów prowadzi gospodarkę finansową na podstawie przedłożonego projektu ustawy.

Inicjatywa ustawodawcza w zakresie ustawy budżetowej, ustawy o prowizorium budżetowym, zmiany ustawy budżetowej, ustawy o zaciąganiu długu publicznego oraz ustawy o udzielaniu gwarancji finansowych przez państwo przysługuje wyłącznie Radzie Ministrów.

Rada Ministrów przedkłada Sejmowi najpóźniej na 3 miesiące przed rozpoczęciem roku budżetowego projekt ustawy budżetowej na rok następny. W wyjątkowych przypadkach możliwe jest późniejsze przedłożenie projektu.

Senat może uchwalić poprawki do ustawy budżetowej w ciągu 20 dni od dnia przekazania jej Senatowi.

Prezydent Rzeczypospolitej podpisuje w ciągu 7 dni ustawę budżetową albo ustawę o prowizorium budżetowym przedstawioną przez Marszałka Sejmu. Do ustawy budżetowej i ustawy o prowizorium budżetowym nie stosuje się przepisu art. 122 ust. 5 (weto prezydenta).

W przypadku zwrócenia się Prezydenta Rzeczypospolitej do Trybunału Konstytucyjnego w sprawie zgodności z Konstytucją ustawy budżetowej albo ustawy o prowizorium budżetowym przed jej podpisaniem, Trybunał orzeka w tej sprawie nie później niż w ciągu 2 miesięcy od dnia złożenia wniosku w Trybunale.

Jeżeli w ciągu 4 miesięcy od dnia przedłożenia Sejmowi projektu ustawy budżetowej nie zostanie ona przedstawiona Prezydentowi Rzeczypospolitej do podpisu, Prezydent Rzeczypospolitej może w ciągu 14 dni zarządzić skrócenie kadencji Sejmu.

Pytanie problemowe:

Wymień szczególne procedury ustawodawcze i omów jedną z nich.

Pytania testowe:

1. Kto może nadać klauzulę pilności projektowi ustawy?
 - a) Prezydent RP
 - b) Marszałek Sejmu RP
 - c) Rada Ministrów**
2. W postępowaniu w sprawie ustawy, której projekt został uznany za pilny, termin jej podpisania przez Prezydenta wynosi:
 - a) 7 dni**
 - b) 14 dni
 - c) 30 dni

Temat 17. Odpowiedzialność konstytucyjna

Pojęcie deliktu konstytucyjnego - kary orzekane przez Trybunał Stanu za popełnienie deliktu.

Odpowiedzialność konstytucyjna uzasadniana jest potrzebą penalizacji działań osób sprawujących najwyższe stanowiska w państwie, działań szkodliwych społecznie i bezprawnych, nie zawsze rodzących odpowiedzialność karną. Odpowiedzialność ta ma wyłącznie charakter indywidualny i dotyczy ściśle wymienionych, konkretnych osób (nie może dotyczyć grupy osób tworzących organ kolegialny).

Odpowiedzialność konstytucyjna wiąże się z popełnieniem czynu, który nazywamy **deliktem konstytucyjnym**, a który charakteryzuje się:

- a) naruszeniem przepisów Konstytucji lub ustaw (nie chodzi tu zatem o każde naruszenia prawa, np. przepisów zarządzenia lub uchwały, lecz norm zawartych w aktach o ściśle określonej formie: Konstytucji lub ustaw),
- b) jest dokonany przez osobę, która takiej odpowiedzialności podlega, **w zakresie urzędowania danej osoby** (czyli określona osoba działa w ramach swego zakresu kompetencyjnego, lecz z naruszeniem prawa) lub **w związku z zajmowanym stanowiskiem** (zatem dana osoba podejmuje działania pozostające poza ramami przysługujących jej kompetencji, ale możliwe do podjęcia z uwagi na zajmowane stanowisko),
- c) czyn ten nie stanowi przestępstwa karnego,
- d) może być popełniony zarówno z winy umyślnej, jak i winy nieumyślnej.

Za delikt konstytucyjny TS wymierza łącznie lub osobno następujące kary:

- a) utratę czynnego i biernego prawa wyborczego w wyborach Prezydenta RP, w wyborach do Sejmu i do Senatu, w wyborach do Parlamentu Europejskiego oraz w wyborach organów samorządu terytorialnego,
- b) zakaz zajmowania kierowniczych stanowisk lub pełnienia funkcji związanych ze szczególną odpowiedzialnością w organach państwowych i w organizacjach społecznych,
- c) utratę wszystkich lub niektórych orderów, odznaczeń i tytułów honorowych.

Wyżej wymienione kary mogą być orzekane na czas od 2 do 10 lat. Trybunał, z uwagi na znikomy stopień społecznej szkodliwości czynu lub szczególne okoliczności sprawy, może odstąpić od ukarania i poprzestać na uznaniu winy oskarżonego.

W sytuacji uznania przez TS chociażby nieumyślnego popełnienia deliktu konstytucyjnego, orzeka:

- w stosunku do Prezydenta RP - złożenie z urzędu,
- w stosunku do pozostałych osób objętych odpowiedzialnością - utratę zajmowanego stanowiska, z pełnieniem którego związana była odpowiedzialność konstytucyjna,
- w stosunku do posła lub senatora (chodzi o naruszenie art. 107 Konstytucji) - pozbawienie mandatu.

Zakres podmiotowy i przedmiotowy odpowiedzialności przed Trybunałem Stanu

Odpowiedzialność przed Trybunałem Stanu ma wyłącznie charakter indywidualny i dotyczy ściśle wymienionych, konkretnych osób, zajmujących określone, najwyższe stanowiska państwowe (nie może dotyczyć grupy osób tworzących organ kolegialny). Konstytucja w art. 198 ust. 1 i 2 w sposób enumeratywny – **nie podlegający interpretacji rozszerzającej** –

wymienia katalog urzędów, z pełnieniem których wiązać się może ponoszenie odpowiedzialności konstytucyjnej. Są to:

- 1) Prezydent Rzeczypospolitej (Marszałek Sejmu i Marszałek Senatu, którzy tymczasowo wykonują obowiązki Prezydenta – art. 2 ust. 3 ustawy o TS),
- 2) Prezes Rady Ministrów oraz członkowie Rady Ministrów (pod pojęciem „członków Rady Ministrów” należy rozumieć tylko te osoby, o których wspomina art. 147 Konstytucji. Zakres odpowiedzialności konstytucyjnej nie obejmuje oczywiście np. kierowników urzędów centralnych, sekretarzy i podsekretarzy stanu),
- 3) Prezes Narodowego Banku Polskiego,
- 4) Prezes Najwyższej Izby Kontroli,
- 5) członkowie Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji (odpowiedzialność konstytucyjna obejmuje również przewodniczącego Rady),
- 6) osoby, którym Prezes Rady Ministrów powierzył kierowanie ministerstwem,
- 7) Naczelnny Dowódca Sił Zbrojnych,
- 8) posłowie i senatorowie.

Zakres przedmiotowy odpowiedzialności konstytucyjnej wykazuje dość daleko idące zróżnicowanie w zależności od podmiotu, który taką odpowiedzialność ponosi.

Prezydent RP ponosi odpowiedzialność konstytucyjną przed Trybunałem Stanu za:

- a) naruszenie Konstytucji lub ustawy, w związku z zajmowanym stanowiskiem lub w zakresie swojego urzędowania,
- b) popełnienie przestępstwa lub przestępstwa skarbowego (art. 2 ust. 1 ustawy o TS).

Odnosnie tej drugiej przesłanki (pierwsza została już wyjaśniona) właściwość Trybunału ma charakter zupełny i wyłączny. **Charakter zupełny** oznacza, że obejmuje ona wszelkie przestępstwa, jakich dopuścił się Prezydent RP w okresie sprawowania urzędu; w tym przypadku nie ma znaczenia ich związek z piastowaniem lub wykonywaniem tego urzędu. Odpowiedzialność przed TS dotyczy więc także przestępstwa popełnionego w życiu prywatnym.

Charakter wyłączny oznacza, że za popełnienie przestępstwa Prezydent RP może być pociągnięty do odpowiedzialności tylko przed Trybunałem Stanu. Nie ma zatem możliwości postawienia Prezydenta w stan oskarżenia przed sądem powszechnym tak długo, jak długo sprawuje on swój urząd. Celem utrudnienia uniknięcia odpowiedzialności, art. 2 ust. 2 ustawy o TS stanowi, że w okresie sprawowania urzędu Prezydenta nie biegnie przedawnienie karalności przestępstw lub przestępstw skarbowych, za które osoba sprawująca ten urząd nie została postawiona w stan oskarżenia przed Trybunałem Stanu.

Premier i członkowie Rady Ministrów ponoszą odpowiedzialność przed Trybunałem Stanu za:

- a) naruszenie Konstytucji lub ustaw, w związku z zajmowanym stanowiskiem lub w zakresie swojego urzędowania, a także
- b) za przestępstwa lub przestępstwa skarbowe popełnione w związku z zajmowanym stanowiskiem.

W odróżnieniu od przesłanek odpowiedzialności ponoszonej przez Prezydenta RP, wyżej wymienione kategorie podmiotów mogą być postawione przed TS **tylko za takie**

przestępstwa, które zostały popełnione w związku z zajmowanym stanowiskiem. Za inne przestępstwa, podmioty te ponoszą odpowiedzialność tylko przed sądami powszechnymi, niezależnie od piastowanego w danym momencie urzędu. Ponadto, **odpowiedzialność karna członków Rady Ministrów przed Trybunałem Stanu ma charakter konkurencyjny**, a nie wyłączny – jak w stosunku do Prezydenta RP. Owa konkurencyjność sprowadza się do tego, że **wyegzekwowanie przed TS odpowiedzialności karnej Premiera i członków Rady Ministrów możliwe jest jedynie w sytuacji równoczesnego rozpoznania przez ten organ problemu ich odpowiedzialności konstytucyjnej.**

Prezes NBP, Prezes NIK, członkowie KRRiT, osoby, którym Prezes Rady Ministrów powierzył kierowanie ministerstwem oraz Naczelnny Dowódca Sił Zbrojnych, ponoszą odpowiedzialność przed TS jedynie za naruszenie Konstytucji lub ustawy. Odpowiedzialność ta ogranicza się zatem wyłącznie do deliktu konstytucyjnego, bez możliwości egzekwowania przed Trybunałem odpowiedzialności karnej za popełnione przestępstwa.

Największy zakres odpowiedzialności przed TS dotyczy **posłów i senatorów** (art. 107 ust. 1 i 2 Konstytucji). Odpowiedzialność ta dotyczy bowiem tylko naruszenia przez nich zakazu prowadzenia działalności gospodarczej z osiąganiem korzyści z majątku Skarbu Państwa lub samorządu terytorialnego, oraz zakazu nabywania tego majątku. Tak więc, pojęcie deliktu konstytucyjnego w ich przypadku ulega znacznemu zawężeniu, gdyż obejmuje jedynie konkretnie wskazane naruszenia jednej ustawy – z dnia 9 maja 1996 r. o wykonywaniu mandatu posła i senatora (tj. Dz. U. z 2016r. poz. 1510), związane z określonymi w art. 107 ust. 1 Konstytucji zakazami.

Pytanie problemowe:

Podmiotowy i przedmiotowy zakres odpowiedzialności przed Trybunałem Stanu.

Pytania testowe:

1. W postępowaniu przed Trybunałem Stanu:

- a) nie zachodzi konieczność posiadania obrońcy
- b) zachodzi konieczność posiadania obrońcy**
- c) dopuszczalne jest powództwo cywilne

2. Trybunał Stanu jest:

- a) organem pierwszej i drugiej instancji**
- b) organem wyłącznie pierwszej instancji
- c) nie jest organem instancyjnym

Temat 18. Najwyższa Izba Kontroli

Zgodnie z art. 202 ust. 1 i 2 Konstytucji, **Najwyższa Izba Kontroli jest naczelnym organem kontroli państwowej podległym Sejmowi**. Powyższe określenie przesądza, że Izba skupia w swoich kompetencjach całokształt **kontroli państwowej pojmowanej jako badanie działalności organów administracji i współdziałających z nimi jednostek, podejmowane przez fachowy organ zewnętrzny, niezależny od rządu, a powiązany bezpośrednio z parlamentem i służący mu swoim zasobem informacji i wiedzą fachową**. Szczególne znaczenie posiada fakt podległości NIK Sejmowi, co wyraża się w konkretnych, organizacyjnych i funkcjonalnych formach powiązania Izby z parlamentem. Podległość NIK Sejmowi jest z jednej strony czynnikiem determinującym realizację powierzonych NIK kompetencji kontrolnych służących wzmocnieniu skuteczności kontroli parlamentarnej, a z drugiej stanowi przesłankę uzasadniającą i legitymującą zakres i kryteria działań kontrolnych NIK. Na pozycję ustrojową NIK rzutują również zasady jej organizacji i funkcjonowania. Oprócz wskazanej już **zasady podległości NIK Sejmowi**, Konstytucja wymienia jeszcze **zasadę kolegialności** (art. 202 ust. 3) z wyraźnym wyeksponowaniem w jej strukturze roli Prezesa NIK.

Organizacja Najwyższej Izby Kontroli

Organem kierującym NIK i odpowiadającym przed Sejmem za jej działalność jest **Prezes NIK** powoływany na 6- cio letnią kadencję przez Sejm za zgodą Senatu; kandydaturę na Prezesa NIK może zgłosić Marszałek Sejmu lub grupa co najmniej 35 posłów. Prezesowi przysługują środki prawne w zakresie występowania przez niego z wnioskami do Trybunału Konstytucyjnego w sprawach określonych w art. 188 pkt.1-4 oraz art. 189 Konstytucji. **Wiceprezesów NIK**, w liczbie 3 powołuje i odwołuje Marszałek Sejmu, po zasięgnięciu opinii właściwej komisji sejmowej, na wniosek Prezesa NIK. Za zgodą Marszałka Sejmu Prezes NIK powołuje i odwołuje **dyrektora generalnego Najwyższej Izby Kontroli**.

Zgodnie z konstytucyjną zasadą kolegialności działania NIK, w organie tym funkcjonuje **Kolegium Najwyższej Izby Kontroli**. W jego skład wchodzi: Prezes NIK jako przewodniczący, wiceprezesi i dyrektor generalny NIK oraz 14 członków Kolegium. Marszałek Sejmu, na wniosek Prezesa NIK, po zasięgnięciu opinii właściwej komisji sejmowej, powołuje na członków Kolegium:

1. 7 przedstawicieli nauk prawnych lub ekonomicznych,
2. 7 dyrektorów kontrolnych jednostek organizacyjnych NIK lub radców Prezesa NIK, spośród których Prezes wyznacza sekretarza Kolegium NIK.

Delegatury (16 – w siedzibach województw) przeprowadzają postępowanie kontrolne w organach i jednostkach terenowych w zakresie swojej właściwości terytorialnej, oraz mogą, w porozumieniu z właściwym departamentem, przeprowadzać postępowanie kontrolne w naczelnym i centralnym organach państwowych. Mogą być także jednostkami koordynującymi kontrole.

Podmiotowy i przedmiotowy zakres Kontroli NIK

Zakres kontroli określa Konstytucja w art. 203 oraz – bardziej szczegółowo – ustawa o NIK w art. 2-5.

Obligatoryjny zakres kontroli NIK dotyczy jednostek państwowych. Art. 203 ust. 1 Konstytucji oraz art. 2 ust. 1 ustawy o NIK stanowią, że: „Najwyższa Izba Kontroli kontroluje działalność **organów administracji rządowej, Narodowego Banku Polskiego, państwowych osób prawnych** (czyli jednostek, do których należy wyłącznie mienie państwowe, np. szkoły wyższe, banki, przedsiębiorstwa państwowe, instytucje ubezpieczeniowe) **i innych państwowych jednostek organizacyjnych**” (czyli jednostek nie posiadających osobowości prawnej, prowadzących gospodarkę finansową na zasadach prawa budżetowego, występujących w formie gospodarstw pomocniczych jednostek budżetowych lub w formie środków specjalnych).

Kontrola wyżej wymienionych podmiotów powinna być przeprowadzona w oparciu o 4 kryteria: legalności, gospodarności, celowości i rzetelności. **Przedmiotem kontroli jest całokształt działalności tych podmiotów a więc wykonanie budżetu państwa oraz realizacja ustaw i innych aktów prawnych w zakresie działalności finansowej, gospodarczej i organizacyjno-administracyjnej, w tym realizacja audytu wewnętrznego tych jednostek** (art. 3 ustawy).

Znacznie węższy zakres przedmiotowy kontroli NIK dotyczy: Kancelarii Sejmu i Senatu, Kancelarii Prezydenta RP, Sądu Najwyższego, Naczelnego Sądu Administracyjnego, Krajowej Rady Sądownictwa, Trybunału Konstytucyjnego, Rzecznika Praw Obywatelskich, Rzecznika Praw Dziecka, Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji, Generalnego Inspektora Ochrony Danych Osobowych, Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, Krajowego Biura Wyborczego oraz Państwowej Inspekcji Pracy. Co prawda, kontrola dokonywana jest również w oparciu o 4 kryteria, lecz dotyczy jedynie **wykonania budżetu, wykonania zadań audytu wewnętrznego oraz gospodarki finansowej i majątkowej tych podmiotów, bez pozostałych aspektów ich działalności**. Kontrola w szerszym zakresie (takim, jak przedstawiona w odniesieniu do pierwszej grupy) jest możliwa jedynie **na zlecenie Sejmu** (odnośnie kontroli Kancelarii Prezydenta RP, Kancelarii Sejmu i Senatu, KRRiT, Rzecznika Praw Dziecka, Generalnego Inspektora Ochrony Danych Osobowych, Instytutu Pamięci Narodowej oraz Państwowej Inspekcji Pracy – art. 4 ust. 2). Szeroki zakres kontroli Kancelarii Prezydenta RP, NIK może przeprowadzić także **na wniosek Prezydenta**, a Kancelarii Senatu na **wniosek Senatu** (art. 4 ust. 3).

Fakultatywny zakres kontroli NIK obejmuje:

1. działalność organów samorządu terytorialnego, samorządowych osób prawnych i innych samorządowych jednostek organizacyjnych (art. 2 ust. 2). Przeprowadzając kontrolę tych jednostek NIK stosuje **3 kryteria: legalność, gospodarność i rzetelność**. Oczywiście, zakres przedmiotowy kontroli jest szeroki – taki sam jak w stosunku do podmiotów państwowych wymienionych w pierwszej grupie,
2. działalność innych jednostek organizacyjnych oraz podmiotów gospodarczych (**przedsiębiorców**) w zakresie, w jakim wykorzystują one majątek lub środki państwowe albo komunalne oraz wywiązują się z zobowiązań finansowych na rzecz państwa, w szczególności (art. 2 ust. 3):
 - a) wykonują zadania zlecone lub powierzone przez państwo lub samorząd terytorialny,
 - b) wykonują zamówienia publiczne na rzecz państwa lub samorządu terytorialnego,

- c) organizują lub wykonują prace interwencyjne albo roboty publiczne,
- d) działają z udziałem państwa lub samorządu terytorialnego, korzystają z mienia państwowego lub samorządowego, w tym także ze środków przyznanych na podstawie umów międzynarodowych,
- e) korzystają z indywidualnie przyznanej pomocy, poręczenia lub gwarancji udzielonych przez państwo, samorząd terytorialny lub podmioty określone w ustawie z dnia 8 maja 1997 roku o poręczeniach i gwarancjach udzielanych przez Skarb Państwa oraz niektóre osoby prawne (tj. Dz.U. z 2024r. poz. 291),
- f) wykonują zadania z zakresu powszechnego ubezpieczenia zdrowotnego,
- g) wywiązują się z zobowiązań, do których stosuje się przepisy ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – ordynacja podatkowa (tj. Dz.U. 2025 poz. 111), z innych należności budżetowych, gospodarki pozabudżetowej i państwowych funduszy celowych oraz świadczeń pieniężnych na rzecz państwa wynikających ze stosunków cywilnoprawnych.

Kontrola wyżej wymienionych jednostek organizacyjnych i przedsiębiorców przeprowadzana jest przez NIK przy zastosowaniu 2 kryteriów: **legalności i gospodarności**; jej zakres przedmiotowy jest szeroki.

Pytanie problemowe:

Organizacja i zadania NIK.

Pytania testowe:

1. Najwyższa Izba Kontroli podlega:

- a) Prezydentowi
- b) Radzie Ministrów
- c) **Sejmowi**

2. Prezes Najwyższej Izby Kontroli jest powoływany:

- a) **Przez Sejm za zgodą Senatu na 6 lat i może być ponownie wybrany**
- b) Przez Senat na 6 lat i może być ponownie wybrany
- c) Przez Sejm za zgodą Senatu na 6 lat i nie może być ponownie wybrany

Temat 19. Rzecznik Praw Obywatelskich

Dla określenia statusu ustrojowego RPO decydujące znaczenie mają następujące zasady:

- a) **zasada niezawisłości i niezależności.** Art. 210 Konstytucji stanowi, że *Rzecznik Praw Obywatelskich jest w swojej działalności niezawisły, niezależny od innych organów państwowych i odpowiada jedynie przed Sejmem na zasadach określonych w ustawie.* Problem „niezawisłości” Rzecznika wiąże się głównie z płaszczyzną funkcjonalną (RPO ma być niezawisły w swojej działalności), natomiast „niezależność” wiąże się przede wszystkim z aspektem organizacyjnym i brakiem podległości, z wyjątkiem ograniczonej odpowiedzialności wobec Sejmu;
- b) **zasada niepołączalności urzędu RPO z jakimkolwiek innym stanowiskiem,** z wyjątkiem stanowiska profesora szkoły wyższej oraz zakaz wykonywania innych zajęć zawodowych (art. 209 ust. 2 Konstytucji);
- c) **zasada apolityczności** oraz zakazu przynależności do związku zawodowego i prowadzenia działalności nie dającej się pogodzić z godnością jego urzędu;
- d) **immunitet formalny i nietykalność,** polegające na tym, iż RPO nie może być bez uprzedniej zgody Sejmu pociągnięty do odpowiedzialności karnej ani pozbawiony wolności. Nie może być również zatrzymany lub aresztowany, z wyjątkiem ujęcia go na gorącym uczynku przestępstwa, w sytuacji gdy jego zatrzymanie jest niezbędne do zapewnienia prawidłowego toku postępowania. O zatrzymaniu należy niezwłocznie powiadomić Marszałka Sejmu, który może nakazać natychmiastowe zwolnienie zatrzymanego (art. 211 Konstytucji).

Innymi zasadami o niezwyklej doniosłości dla pozycji ustrojowej RPO są: **zasada powiązania Rzecznika z Sejmem oraz zasada trwałości piastowanego urzędu;** znajdują one uregulowanie w przepisach ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (tj. Dz.U. z 2024r., poz. 1264). Zasada powiązania Rzecznika z Sejmem wyraża się zarówno w trybie dokonywania jego powołania, w przedkładaniu Sejmowi informacji o swojej działalności oraz o stanie przestrzegania wolności i praw człowieka i obywatela oraz ponoszeniu przed nim odpowiedzialności (na zasadach określonych w ustawie).

„Rzecznikiem Praw Obywatelskich może być obywatel polski wyróżniający się wiedzą prawniczą, doświadczeniem zawodowym oraz wysokim autorytetem ze względu na swoje walory moralne i wrażliwość społeczną”(art. 2 ustawy o RPO).

Rzecznik jest powoływany na 5 letnią kadencję (art. 209 ust. 1 Konstytucji) a ponowna reelekcja jest dopuszczalna tylko jeden raz (art. 5 ust. 2 ustawy). Wybrany Rzecznik pełni swe obowiązki do czasu objęcia stanowiska przez nowego Rzecznika. Kadencja liczy się od dnia złożenia ślubowania przed Sejmem. Po zaprzestaniu wykonywania obowiązków ma prawo powrócić na stanowisko zajmowane poprzednio albo otrzymać stanowisko równorzędne, jeżeli nie ma w tym zakresie przeszkód prawnych. **Rzecznika powołuje Sejm za zgodą Senatu na wniosek Marszałka Sejmu albo grupy 35 posłów .**

Rzecznik jest organem jednoosobowym, ale ustawa zezwala mu na powoływanie nie więcej niż trzech jego zastępców. RPO może także, za zgodą Sejmu, ustanowić swoich

pełnomocników terenowych. Aktualnie funkcjonuje trzech takich pełnomocników: a) we Wrocławiu (dla woj. dolnośląskiego, lubuskiego i opolskiego), b) w Gdańsku (dla woj. zachodniopomorskiego, pomorskiego i warmińsko – mazurskiego), c) w Katowicach (dla woj. śląskiego, małopolskiego i świętokrzyskiego).

Zgodnie z art.1 ust. 2 ustawy o Rz.P.O, ***podstawowym zadaniem Rzecznika jest stanie na straży wolności i praw człowieka i obywatela określonych w Konstytucji oraz w innych aktach normatywnych, w tym również na straży realizacji zasady równego traktowania.*** To kluczowe – dla określenia podmiotowego i przedmiotowego zakresu działania Rzecznika – postanowienie, koresponduje z treścią art. 80 Konstytucji przyznającej ***każdemu prawo wystąpienia do Rzecznika z wnioskiem o pomoc w ochronie swoich wolności lub praw naruszonych przez organy władzy publicznej.*** Zakres podmiotowy działalności RPO dotyczy ochrony praw i wolności nie tylko obywateli polskich lecz również cudzoziemców i apatrydów znajdujących się pod władzą Rzeczypospolitej Polskiej w zakresie przysługujących im wolności i praw. Rzecznik, podejmując działania w zakresie ochrony wolności i praw człowieka i obywatela bada, ***czy wskutek działania lub zaniechania organów, organizacji i instytucji, obowiązanych do przestrzegania i realizacji tych wolności i praw, nie nastąpiło naruszenie prawa, a także zasad współżycia i sprawiedliwości społecznej.*** ***W sprawach dzieci Rzecznik współpracuje z Rzecznikiem Praw Dziecka*** (art. 1 ust. 2a i ust. 3 ustawy).

Rzecznik realizuje spoczywające na nim funkcje w dwóch podstawowych formach:

- a) poprzez wystąpienia i interwencje **w sprawach indywidualnych** oraz
- b) poprzez wystąpienia, inicjatywy i wnioski dotyczące **ogólnych problemów ochrony praw i wolności.**

Punktem wyjścia podjęcia przez RPO wystąpienia lub interwencji w sprawach indywidualnych, musi być powzięcie wiadomości wskazującej na naruszenie wolności i praw człowieka i obywatela, w tym zasady równego traktowania (art. 8 ustawy).

Zgodnie z art. 9 ustawy, podjęcie czynności przez Rzecznika następuje:

- 1) na wniosek obywateli lub ich organizacji,
- 2) na wniosek organów samorządów,
- 3) na wniosek Rzecznika Praw Dziecka,
- 4) na wniosek Rzecznika Małych i Średnich Przedsiębiorców;
- 5) z własnej inicjatywy.

Wniosek kierowany do Rzecznika jest wolny od opłat, nie wymaga zachowania szczególnej formy (można go wnieść ustnie, faksem lub w postaci *e-mailu*), lecz powinien zawierać oznaczenie wnioskodawcy oraz osoby, której wolności i praw sprawa dotyczy, a także określać przedmiot sprawy (art. 10). Wnioskodawca nie musi wykazywać naruszenia swoich praw i wolności; można informować Rzecznika o problemach dotyczących innych osób. Podjęcie sprawy przez Rzecznika w dużej mierze zależy od jego uznania, tak więc wnioskodawca nie ma gwarancji, że jego wniosek będzie podjęty. RPO może bowiem, po zapoznaniu się z każdym skierowanym do niego wnioskiem:

- 1) podjąć sprawę,
- 2) poprzestać na wskazaniu wnioskodawcy przysługujących mu środków działania,
- 3) przekazać sprawę według właściwości,

4) nie podjąć sprawy – zawiadamiając o tym wnioskodawcę i osobę, której sprawa dotyczy .
Decydując się na podjęcie sprawy, Rzecznik może:

- 1) samodzielnie prowadzić postępowanie wyjaśniające,
- 2) zwrócić się o zbadanie sprawy lub jej części do właściwych organów, w szczególności organów nadzoru, prokuratury, kontroli państwowej, zawodowej lub społecznej,
- 3) zwrócić się do Sejmu o zlecenie Najwyższej Izbie Kontroli przeprowadzenie kontroli dla zbadania określonej sprawy lub jej części.

Po zbadaniu sprawy Rzecznik może (art. 14 ustawy):

- 1) wyjaśnić wnioskodawcy, że nie stwierdził naruszenia wolności i praw człowieka i obywatela,
- 2) skierować wystąpienie do organu, organizacji lub instytucji, w których działalności stwierdził naruszenie wolności i praw człowieka i obywatela (wystąpienie takie nie może naruszać niezawisłości sędziowskiej); podmioty, do których zostało skierowane wystąpienie obowiązane są, nie później niż w terminie do 30 dni, poinformować Rzecznika o podjętych działaniach lub zajęтым stanowisku (art. 15 ust. 2),
- 3) zwrócić się do organu nadrzędnego nad jednostką, o której mowa w pkt 2, z wnioskiem o zastosowanie środków przewidzianych w przepisach prawa,
- 4) żądać wszczęcia postępowania w sprawach cywilnych, jak również wziąć udział w każdym toczącym się postępowaniu na prawach przysługujących prokuratorowi,
- 5) żądać wszczęcia przez uprawnionego oskarżyciela postępowania przygotowawczego w sprawach o przestępstwa ścigane z urzędu,
- 6) zwrócić się o wszczęcie postępowania administracyjnego, wnosić skargi do sądu administracyjnego, a także uczestniczyć w tych postępowaniach – na prawach przysługujących prokuratorowi,
- 7) wystąpić z wnioskiem o ukaranie, a także o uchylenie prawomocnego rozstrzygnięcia w postępowaniu w sprawach o wykroczenia,
- 8) wnieść kasację lub rewizję nadzwyczajną od prawomocnego orzeczenia.

Pytanie problemowe:

Procedura działania i uprawnienia RPO.

Pytania testowe:

1. Rzecznik Praw Obywatelskich:

- a) **jest powoływany na 5-letnią kadencję**
- b) podlega bezpośrednio Premierowi
- c) posiada kompetencje orzecznicze

2. Rzecznik Praw Obywatelskich w Polsce jest powoływany:

- a) **przez Sejm za zgodą Senatu**
- b) przez Sejm
- c) przez Prezydenta

Temat 20. Pozycja ustrojowa KRRiT oraz NBP

Skład Rady wspólnie kształtują Sejm, Senat i Prezydent RP. Sejm powołuje dwóch członków, Senat jednego a Prezydent również dwóch. Osoby te powinny wyróżniać się wiedzą i doświadczeniem w zakresie środków masowego przekazu. Kadencja członka Rady trwa 6 lat licząc od dnia powołania ostatniego członka. Pracami Rady kieruje jej przewodniczący- wybierany przez członków KRRiT ze swego grona.

Kadencja wszystkich członków KRRiT wygasa w przypadku odrzucenia przez Sejm i Senat corocznego sprawozdania z działalności i potwierdzenia wygaśnięcia przez Prezydenta RP.

KRRiT stoi na straży wolności słowa, prawa do informacji oraz interesu publicznego w radiofonii i telewizji (art. 213 Konstytucji).

Do jej zadań należy m.in. :

- a) projektowanie w porozumieniu z Prezesem Rady Ministrów kierunków polityki państwa w dziedzinie radiofonii i telewizji,
- b) określanie, w granicach upoważnień ustawowych, warunków prowadzenia działalności przez dostawców usług medialnych,
- c) podejmowanie, w zakresie przewidzianym ustawą, rozstrzygnięć w sprawach koncesji na rozpowszechnianie programów, wpisu do rejestru programów oraz prowadzenie tego rejestru,
- d) uznawanie za nadawcę społecznego lub odbieranie tego przymiotu, na warunkach określonych ustawą,
- e) sprawowanie w granicach określonych ustawą kontroli działalności dostawców usług medialnych,
- f) organizowanie badań treści i odbioru programów radiowych i telewizyjnych,
- g) ustalanie opłat za udzielanie koncesji oraz wpis do rejestru,
- h) ustalanie na zasadach określonych w ustawie wysokości opłat abonamentowych,
- i) opiniowanie projektów aktów ustawodawczych oraz umów międzynarodowych dotyczących radiofonii i telewizji,

j) organizowanie i inicjowanie współpracy z zagranicą w dziedzinie radiofonii i telewizji.

Wykonując swe zadania KRRiT wydaje rozporządzenia, a w sprawach indywidualnych podejmuje uchwały (art. 213 ust. 2 Konstytucji). Decyzje Rady są ostateczne, bez możliwości odwołania się do wyższej instancji, ale strony mają prawo wnieść skargę do sądu administracyjnego.

Narodowy Bank Polski

Zgodnie z Konstytucją Narodowy Bank Polski jest centralnym bankiem państwa. Przysługuje mu wyłączne prawo emisji pieniądza oraz ustalania i realizowania polityki pieniężnej. Odpowiada on za wartość polskiego pieniądza.

Organami Narodowego Banku Polskiego są: Prezes Narodowego Banku Polskiego, Rada Polityki Pieniężnej oraz Zarząd Narodowego Banku Polskiego.

Prezes Narodowego Banku Polskiego jest powoływany przez Sejm na wniosek Prezydenta Rzeczypospolitej, na 6 lat. Nie może On należeć do partii politycznej, związku zawodowego ani prowadzić działalności publicznej nie dającej się pogodzić z godnością jego urzędu.

W skład Rady Polityki Pieniężnej wchodzi Prezes Narodowego Banku Polskiego jako przewodniczący oraz osoby wyróżniające się wiedzą z zakresu finansów powoływane na 6 lat, w równej liczbie (po trzy osoby) przez Prezydenta Rzeczypospolitej, Sejm i Senat.

Rada Polityki Pieniężnej ustala corocznie założenia polityki pieniężnej i przedkłada je do wiadomości Sejmowi równocześnie z przedłożeniem przez Radę Ministrów projektu ustawy budżetowej. W ciągu 5 miesięcy od zakończenia roku budżetowego, składa Sejmowi sprawozdanie z wykonania założeń polityki pieniężnej.

Pytanie problemowe:

Pozycja ustrojowa i kompetencje KRRiT oraz NBP.

Pytania testowe:

1. Narodowy Bank Polski:

- a) nie jest bankiem centralnym Rzeczypospolitej Polskiej
- b) jest bankiem emisyjnym**
- c) nie zarządza rezerwami dewizowymi Polski

2. Do organów NBP:

- a) należy Rada Polityki Pieniężnej**
- b) nie należy zarząd NBP
- c) NBP nie posiada innych organów niż Prezes NBP

Temat 21. Stany nadzwyczajne

Istotą stanów nadzwyczajnych jest odejście od stałych konstytucyjnych form sprawowania władzy w wyniku zaistnienia szczególnej sytuacji w państwie lub stosunkach międzynarodowych. Wprowadzanie takich stanów ma dwa zasadnicze skutki:

- powoduje skupienie władzy w rękach egzekutywy,
- prowadzi do zawieszenia praw i ograniczenia konstytucyjnych swobód obywatelskich.

Konstytucja RP przewiduje możliwość wprowadzania na części albo całym terytorium państwa: stanu wojennego, stanu wyjątkowego oraz stanu klęski żywiołowej.

Stany nadzwyczajne mogą być wprowadzane jedynie na podstawie ustawy, w drodze rozporządzenia i tylko wówczas, gdy zwykłe środki konstytucyjne są niewystarczające.

Działania podjęte w wyniku ich wprowadzenia, zgodnie z zasadą proporcjonalności, muszą odpowiadać stopniowi zagrożenia (jego charakterowi oraz intensywności) i powinny zmierzać do jak najszybszego (skutecznego) przywrócenia normalnego funkcjonowania państwa.

Stan nadzwyczajny nie może służyć jako pretekst do zmiany systemu sprawowania władzy ani jako narzędzie wpływania na układ sił politycznych w organach wybieralnych. Konstytucja ogranicza więc na czas trwania stanu nadzwyczajnego uprawnienia ustawodawcze parlamentu, zakazując zmiany swych przepisów, a także ordynacji wyborczych do Sejmu, Senatu i organów samorządowych, ustawy o wyborze Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej oraz ustaw o stanach nadzwyczajnych. W czasie stanu nadzwyczajnego, a także w ciągu 90 dni po jego zakończeniu zabronione jest skracanie kadencji Sejmu, przeprowadzanie referendum ogólnokrajowego, wyborów do Sejmu i Senatu oraz wyborów Prezydenta (kadencje tych organów ulegają odpowiedniemu przedłużeniu). Wybory do organów samorządu terytorialnego mogą być przeprowadzane tylko na terenach nie objętych stanem nadzwyczajnym (w przypadku wprowadzenia go na części terytorium kraju). Zakaz ten służy eliminowaniu groźby użycia stanu nadzwyczajnego w celu wpływania na wynik wyborów, czy referendum oraz pełni funkcję stabilizacji systemu organów państwowych w okresie zagrożenia.

Stan wojenny to rodzaj stanu nadzwyczajnego, który wprowadzany jest w razie zewnętrznego zagrożenia państwa, zbrojnej napaści na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej lub gdy z umowy międzynarodowej wynika zobowiązanie do wspólnej obrony przeciwko agresji. Mimo podobnych przesłanek nie należy mylić go ze stanem wojny. Z punktu widzenia przepisów Konstytucji postanowienie o stanie wojny jest jedynie deklaracją wojny i nie kreuje nowej jakościowo sytuacji wewnątrz państwa. Jest to akt stwierdzający zaistnienie przyczyn zmuszających do przystąpienia do wojny.

Użycie instytucji stanu wojennego wymaga współdziałania trzech organów: Prezydenta, Rady Ministrów i Sejmu. Stan ten może być wprowadzany przez Prezydenta ale wyłącznie na wniosek Rady Ministrów. We wniosku tym Rada Ministrów winna określić przyczyny i obszar, na którym ma być wprowadzony stan wojenny, a także odpowiednie do stopnia i charakteru zagrożenia, rodzaje ograniczeń praw i wolności człowieka i obywatela. Prezydent niezwłocznie rozpatruje wniosek, a następnie wydaje rozporządzenie o wprowadzeniu właściwego stanu lub postanawia odmówić wydania takiego rozporządzenia.

Rozporządzenie o wprowadzeniu stanu wojennego Prezydent zobowiązany jest przedstawić do zatwierdzenia Sejmowi w ciągu 48 godzin od podpisania. Sejm niezwłocznie je rozpatruje i może uchylić bezwzględną większością głosów w obecności co najmniej połowy ustawowej liczby posłów.

Minister właściwy do spraw zagranicznych notyfikuje Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych i Sekretarzowi Generalnemu Rady Europy wprowadzenie i zniesienie stanu wojennego.

Okres trwania stanu wojennego nie jest konstytucyjnie ograniczony (znosi go Prezydent na wniosek Rady Ministrów).

Jeżeli w czasie stanu wojennego wystąpi konieczność obrony państwa, obroną tą kieruje Prezydent Rzeczypospolitej we współdziałaniu z Radą Ministrów.

Prezydent jako gwarant ciągłości państwa, w czasie stanu wojennego, gdy Sejm nie może zebrać się na posiedzenie, wydaje na wniosek Rady Ministrów, rozporządzenia z mocą ustawy w zakresie i w granicach określonych przez konstytucję. Podlegają one zatwierdzeniu przez Sejm na najbliższym posiedzeniu.

Ogólny nadzór w zakresie realizacji zadań obronnych przez organy administracji rządowej i samorządowej w czasie stanu wojennego sprawuje Minister Obrony Narodowej, a w województwie realizacją tych zadań kieruje wojewoda.

Stan wyjątkowy to rodzaj stanu nadzwyczajnego, który wprowadzany jest na całym lub na części terytorium państwa na czas oznaczony nie dłuższy niż 90 dni w razie zagrożenia konstytucyjnego ustroju państwa, bezpieczeństwa obywateli lub porządku publicznego w takim samym trybie jaki przewidziany został dla wprowadzania stanu wojennego.

Sejm może wyrazić zgodę na przedłużenie stanu wyjątkowego ale tylko raz i tylko na czas nie dłuższy niż 60 dni.

Koordinację i kontrolę funkcjonowania administracji rządowej i samorządowej w czasie stanu wyjątkowego sprawują:

- Prezes Rady Ministrów – w przypadku wprowadzenia stanu wyjątkowego na obszarze większym niż obszar jednego województwa,
- właściwy wojewoda – w przypadku wprowadzenia stanu wyjątkowego na obszarze lub części obszaru jednego województwa.

Jeżeli w czasie trwania stanu wyjątkowego organy gminy, powiatu lub samorządu województwa nie wykazują dostatecznej skuteczności w wykonywaniu zadań publicznych lub w realizacji działań wynikających z przepisów o wprowadzeniu wyjątkowego, Prezes Rady Ministrów na wniosek właściwego wojewody, może zawiesić te organy i ustanowić w ich miejsce zarząd komisaryczny sprawowany przez komisarza rządowego.

Co do zakresu dopuszczalnych ograniczeń praw człowieka i obywatela Konstytucja przyjmuje wspólną regulację dla stanu wojennego i wyjątkowego.

Stan klęski żywiołowej jest rodzajem stanu nadzwyczajnego, który wprowadzany jest w celu zapobieżenia skutkom katastrof naturalnych lub awarii technicznych noszących znamiona klęski żywiołowej oraz w celu ich usunięcia. Katastrofą naturalną lub awarią techniczną może być również zdarzenie wywołane działaniem terrorystycznym.

Stan ten wprowadza Rada Ministrów, z własnej inicjatywy lub na wniosek wojewody na czas oznaczony nie dłuższy niż 30 dni (Sejm może wyrazić zgodę na jego przedłużenie) i znosi jeżeli ustaną przyczyny dla których był wprowadzony.

W czasie stanu klęski żywiołowej działaniami prowadzonymi w celu zapobieżenia skutkom klęski żywiołowej lub ich usunięcia kierują:

- wójt (burmistrz, prezydent miasta) – jeżeli stan klęski żywiołowej wprowadzono tylko na obszarze gminy,
- starosta – jeżeli stan klęski żywiołowej wprowadzono na obszarze więcej niż jednej gminy wchodzącej w skład powiatu,
- wojewoda jeżeli stan klęski żywiołowej wprowadzono na obszarze więcej niż jednego powiatu wchodzącego w skład województwa,
- minister właściwy do spraw wewnętrznych lub inny minister do zakresu działania którego należy zapobieganie skutkom danej klęski żywiołowej lub ich usuwanie, a w przypadku wątpliwości co do właściwości ministra lub gdy właściwych jest kilku ministrów – minister wyznaczony przez Prezesa Rady Ministrów – jeżeli stan klęski żywiołowej wprowadzono na obszarze więcej niż jednego województwa.

Pytanie problemowe:

Kategorie i skutki wprowadzania stanów nadzwyczajnych

Pytania testowe:

1. Zgodnie z Konstytucją RP, stan wojenny wprowadza:
 - a) Prezydent RP na wniosek Rady Ministrów na czas oznaczony, nie dłuższy niż 90dni
 - b) **Prezydent RP na wniosek Rady Ministrów na części albo na całym terytorium państwa**
 - c) Rada Ministrów na czas oznaczony, nie dłuższy niż 30 dni
2. Zgodnie z art. 233 ust. 1 Konstytucji RP, do praw niedorogowalnych w czasie stanu wojennego i wyjątkowego należy:
 - a) prawo do wypoczynku
 - b) nienaruszalność mieszkania
 - c) **prawo do godności**

Temat 22. *Konstytucyjna klasyfikacja praw i wolności człowieka i obywatela.*

Konstytucja z 1997r przyjmuje tradycyjną klasyfikację praw i wolności człowieka i obywatela dzieląc je na: wolności i prawa osobiste, wolności i prawa polityczne oraz wolności i prawa ekonomiczne, socjalne i kulturalne.

Wolności i prawa osobiste oraz wolności i prawa polityczne

Wolności i prawa osobiste zapewniają ochronę wartości najściślej związanych z osobą ludzką. Gwarantują normalny rozwój człowieka i stanowią nieodłączny warunek korzystania z pozostałych praw. Wśród tej grupy praw przede wszystkim wymienić należy **prawo każdego człowieka do ochrony życia** (art. 38 Konstytucji) w każdej fazie jego rozwoju. Obejmuje ono także fazę prenatalną i dopuszcza aborcję tylko w ustawowo wymienionych przypadkach (jeśli ciąża stanowi zagrożenie dla życia lub zdrowia kobiety ciężarnej, jeśli badania medyczne wskazują na ciężkie, nieodwracalne upośledzenie płodu oraz jeśli ciąża powstała w wyniku czynu zabronionego, np. gwałtu). Oprócz tego zasadniczego prawa wyróżniamy: a) prawo do nietykalności osobistej i do wolności osobistej (art. 41). Pozbawienie lub ograniczenie wolności człowieka może nastąpić tylko na zasadach i w trybie określonym w ustawie. Każdy pozbawiony wolności powinien być traktowany w sposób humanitarny, natomiast każdy bezpodstawnie pozbawiony wolności ma prawo do odszkodowania (art. 41 ust. 4 i 5); b) prawo do domniemania niewinności dopóty, dopóki wina nie zostanie stwierdzona prawomocnym wyrokiem sądu (art. 42 ust. 3); c) prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpoznania sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd (art. 45 ust. 1). Konstytucja gwarantuje także jawność postępowania sądowego (art. 45 ust. 2) oraz prawo do obrony we wszystkich stadiach postępowania (art. 42 ust. 2); d) prawo do ochrony życia prywatnego, rodzinnego, czci i dobrego imienia oraz do decydowania o swoim życiu osobistym (art. 47); e) wolność sumienia i religii (art. 53); f) wolność wyrażania swoich poglądów oraz pozyskiwania i rozpowszechniania informacji (art. 54); g) prawo dostępu człowieka do dotyczących go urzędowych dokumentów i zbiorów danych (art. 51 ust. 3).

Wśród wolności i praw politycznych wyróżniamy przede wszystkim, prawa związane ze **swobodą wyrażania swoich poglądów i tworzenia zrzeszeń**. W tym zakresie wyróżniamy: a) wolność organizowania pokojowych zgromadzeń i uczestniczenia w nich (art. 57), b) wolność zrzeszania się (art. 58) w stowarzyszeniach, partiach, związkach zawodowych, organizacjach społeczno-zawodowych rolników i organizacjach pracodawców.

Inne prawa polityczne wiążą się **z udziałem w życiu publicznym**. Składają się na nie takie prawa, jak: a) prawo głosowania w wyborach i referendach (art. 62), b) prawo dostępu do służby publicznej na jednakowych zasadach (art. 60), c) prawo do informacji o działalności władz i instytucji publicznych oraz osób pełniących funkcje publiczne (art. 61), d) prawo do inicjatywy ustawodawczej (art. 118 ust. 2), e) prawo do składania petycji, wniosków i skarg w interesie publicznym, własnym lub innej osoby za jej zgodą (art. 63).

Wolności i prawa ekonomiczne, socjalne i kulturalne

Prawa te można podzielić według kryterium ich dochodzenia na te, które a) mogą być egzekwowane bezpośrednio na podstawie Konstytucji i ustaw, b) mogą być dochodzone wyłącznie w granicach określonych w ustawach.

Do pierwszej grupy Konstytucja zalicza: a) prawo do własności, do innych praw majątkowych i prawo dziedziczenia (art. 64), b) wolność wyboru i wykonywania zawodu oraz wyboru miejsca pracy (art. 65), c) prawo do nauki (art. 70), d) prawo do zabezpieczenia społecznego w razie niezdolności do pracy ze względu na chorobę i inwalidztwo oraz po osiągnięciu wieku emerytalnego (art. 67 ust. 1), e) prawo do ochrony zdrowia (art. 68).

Do drugiej grupy Konstytucja zalicza:

a) dochodzenie minimalnej wysokości wynagrodzenia za pracę (art. 65 ust. 4), b) prawo do bezpiecznych i higienicznych warunków pracy (art. 65 ust. 4), c) obowiązek udzielania przez władze publiczne pomocy osobom niepełnosprawnym (art. 69), d) obowiązek uwzględniania przez państwo w swojej polityce społecznej i gospodarczej dobra rodziny, w tym udzielania pomocy przez władze publiczne matce przed i po urodzeniu dziecka (art. 71), e) obowiązek prowadzenia przez władze publiczne polityki zapewniającej bezpieczeństwo ekologiczne (art. 74), f) prowadzenie przez władze publiczne polityki sprzyjającej zaspokojeniu potrzeb mieszkaniowych obywateli, ochrony konsumentów, użytkowników i najemców przed działaniami zagrażającymi ich zdrowiu, prywatności i bezpieczeństwu oraz przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi (art. 75 i 76).

Pytanie problemowe:

Proszę scharakteryzować konstytucyjny podział praw i wolności człowieka i obywatela.

Pytania testowe:

1. Każdemu zapewnia się wolność poruszania się po terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz wyboru miejsca:

a) zamieszkania i pobytu

- b) zameldowania
 - c) pobytu
- 2. Każdemu zapewnia się wolność:
 - a) **sumienia i religii**
 - b) wyznania
 - c) sumienia, religii i wyznania

Temat 23. Środki ochrony praw i wolności w Konstytucji RP.

Grupa przepisów Konstytucji (art. 77–81) zatytułowana „Środki ochrony wolności i praw”, wskazuje podstawowe prawno-instytucjonalne gwarancje zabezpieczające prawa i wolności człowieka i obywatela. Należą do nich:

- prawo do wynagrodzenia szkody wyrządzonej przez niezgodne z prawem działanie organu władzy publicznej,
- prawo do zaskarżania decyzji i orzeczeń wydawanych w pierwszej instancji,
- prawo do wystąpienia ze skargą konstytucyjną,
- prawo występowania do Rzecznika Praw Obywatelskich z wnioskami o pomoc w ochronie swoich wolności lub praw naruszonych przez organy władzy publicznej.

Prawo do wynagrodzenia szkody wyrządzonej przez niezgodne z prawem działanie organów władzy publicznej (art. 77 ust. 1) dotyczy wszystkich organów władzy publicznej, wszystkich ich działań (bądź zaniechania) i nie jest oparte na zasadzie winy funkcjonariusza publicznego. Jest to regulacja, jakiej dotychczas obowiązujące przepisy konstytucyjne nie zawierały.

Prawo do zaskarżania decyzji i orzeczeń wydawanych w pierwszej instancji (art. 78) jest elementem prawa do sądu. Prawo to wyrażone w art. 45 zostaje uzupełnione w art. 77 ust. 2 zakazem zamykania drogi sądowej dla dochodzenia naruszonych wolności i praw.

Skarga konstytucyjna jest środkiem prawnym, który przysługuje każdemu (jednostce lub innemu podmiotowi prawa) w celu ochrony jego konstytucyjnych wolności, praw i obowiązków. Umożliwia bezpośrednie wystąpienie do Trybunału Konstytucyjnego o udzielenie ochrony przed ich naruszeniem przez organ władzy publicznej.

Zdolność skargową ma „każdy, czyje konstytucyjne wolności lub prawa zostały naruszone (art. 79 Konstytucji). Podmiotami tymi są obywatele a także inne podmioty prawne (np. partie polityczne, stowarzyszenia, związki zawodowe lub organizacje gospodarcze) z tym, że tym drugim zdolność skargowa przysługuje tylko w takim zakresie, w jakim podmioty te mogą być podmiotem wolności i praw określonych w Konstytucji - dla ich zdolności skargowej decydujące znaczenie ma ich charakter oraz sposób, w jaki ich prawa są powiązane z art. 30 Konstytucji.

Aby wnieść skargę konstytucyjną, muszą być spełnione następujące warunki:

- 1) musi nastąpić naruszenie konstytucyjnych praw skarżącego, tj. wolności, praw lub obowiązków określonych w Konstytucji w wyniku orzeczenia sądu lub organu administracji publicznej. Skarżący musi legitymować się niekorzystnym dla siebie rozstrzygnięciem sądowym lub administracyjnym wydanym w jego sprawie. Rozstrzygnięcie to musi mieć charakter **orzeczenia ostatecznego**, czyli takiego, od którego nie przysługuje już dodatkowa droga prawna;
- 2) przedmiotem zaskarżenia może być tylko **ustawa lub inny akt normatywny** (czyli akt zawierający normy generalne i abstrakcyjne) stanowiący podstawę ostatecznego orzeczenia sądu lub organu administracji publicznej. Przedmiotem skargi nie może być więc prawomocny wyrok, ostateczna decyzja administracyjna lub inne ostateczne rozstrzygnięcie, lecz podstawa normatywna, na jakiej dane orzeczenie zostało wydane, jednak pod warunkiem, że przepisy tego aktu naruszają przepisy konstytucji o wolnościach, prawach lub obowiązkach;
- 3) skarga złożona może być jedynie w terminie **3 miesięcy od doręczenia skarżącemu prawomocnego wyroku**, ostatecznej decyzji lub innego ostatecznego rozstrzygnięcia;
- 4) skargę w imieniu skarżącego sporządzić może jedynie adwokat lub radca prawny (jest to tzw. **przymus adwokacko - radcowski**, którego celem jest eliminowanie tych spraw, które nie nadają się na skargę do TK). Wymóg ten nie ma zastosowania, gdy skarżącym jest sędzia, prokurator, notariusz, profesor lub doktor habilitowany nauk prawnych.

Pytanie problemowe:

Proszę wymienić konstytucyjne środki ochrony praw i wolności oraz omówić instytucję skargi konstytucyjnej.

Pytania testowe:

1. Konstytucja RP z 1997 r. wśród środków ochrony wolności i praw nie wymienia:
 - a) skargi do Trybunału Konstytucyjnego
 - b) skargi do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka**
 - c) wystąpienia o pomoc do Rzecznika Praw Obywatelskich
2. Skarga do TK:
 - a) może być wniesiona tylko przez obywatela Rzeczypospolitej Polskiej
 - b) nie może być wniesiona przez cudzoziemca
 - c) nie może dotyczyć praw określonych w art. 56 Konstytucji**

Temat 24. *Konstytucyjne obowiązki jednostki.*

Stosując kryterium podmiotowe, wymienione w Konstytucji obowiązki jednostki można podzielić na dwie grupy:

- obowiązki każdego człowieka znajdującego się we władztwie państwa polskiego,
- obowiązki obywateli polskich.

Do pierwszych zaliczyć należy **obowiązek przestrzegania prawa Rzeczypospolitej** (art. 83). Przestrzeganie prawa jest to świadome zachowywanie się adresatów norm prawnych zgodnie z treścią dyspozycji tych norm w warunkach określonych w ich hipotezach. Obowiązek ten zgodnie, z powszechnie przyjmowanymi zasadami kultury prawnej (*ignorantia iuris neminem excusat, ignorantia iuris nocet, itp.*), jest niezależny od tego czy prawo jest znane adresatowi.

Kolejny obowiązek z tej grupy to **obowiązek ponoszenia ciężarów i świadczeń publicznych** w tym podatków, określonych w ustawach (art. 84). Jest to obowiązek bez wypełniania, którego Państwo nie mogłoby realizować swoich podstawowych funkcji.

Do wszystkich adresowany jest również **obowiązek dbałości o stan środowiska** połączony z zasadą odpowiedzialności za spowodowane przez siebie jego pogorszenie (art. 86).

Wyłącznie na obywatelach ciąży **obowiązek wierności Rzeczypospolitej oraz troski o dobro wspólne** (art. 82). Minimalny wymiar obowiązku wierności, to niepodejmowanie działań, mogących przynieść szkodę państwu, które zgodnie z art. 1 Konstytucji stanowi dobro wspólne wszystkich obywateli.

Obowiązkiem obywatela jest również **obrona ojczyzny, co wiąże się z obowiązkiem służby wojskowej lub służby zastępczej** (art. 85). Zgodnie z art. 3 ustawy z dnia 11 marca 2022 r. o obronie Ojczyzny (tj. Dz.U. z 2024r., poz. 248) obowiązkowi obrony Ojczyzny podlegają obywatele polscy zdolni ze względu na wiek i stan zdrowia do wykonywania tego obowiązku. Obywatel polski będący równocześnie obywatelem innego państwa nie podlega obowiązkowi obrony, jeżeli stale zamieszkuje poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej. W ramach obowiązku obrony Ojczyzny obywatele polscy są obowiązani do:

- 1) pełnienia służby wojskowej, z wyłączeniem osób,
- 2) wykonywania obowiązków wynikających z nadanych przydziałów mobilizacyjnych i pracowniczych przydziałów mobilizacyjnych,
- 3) pełnienia służby w jednostkach zmilitaryzowanych,

4) wykonywania świadczeń na rzecz obrony

Podstawowym sposobem spełniania obowiązku obrony Ojczyzny jest pełnienie służby wojskowej. Spełnianie tego obowiązku może nastąpić również przez odbywanie służby zastępczej. Spełnianie obowiązku służby wojskowej ma pierwszeństwo przed innymi rodzajami obowiązku obrony Ojczyzny.

Obowiązkowi pełnienia służby wojskowej, podlegają obywatele polscy, począwszy od dnia, w którym kończą 18 lat życia, do końca roku kalendarzowego, w którym kończą 60 lat życia, a posiadający stopień podoficerski lub oficerski - 63 lat życia. Obowiązkowi służby wojskowej nie podlegają osoby, które zostały uznane ze względu na stan zdrowia za trwale niezdolne do tej służby a także kobiety w ciąży oraz w okresie 6 miesięcy po porodzie, jak również osoby sprawujące opiekę nad dziećmi do lat 8; sprawujące opiekę nad: dziećmi od lat 8 do 18; osobami obłożnie chorymi, osobami, wobec których orzeczono trwałą niezdolność do pracy w gospodarstwie rolnym; osobami, wobec których orzeczono całkowitą niezdolność do pracy oraz samodzielnej egzystencji; osobami zaliczonymi do znacznego stopnia niepełnosprawności - jeżeli osoby te wspólnie z nimi zamieszkują i opieki tej nie można powierzyć innym osobom.

Obowiązująca Konstytucja wprost przewiduje możliwość odbycia zamiast służby wojskowej, służby zastępczej w przypadku tzw. konfliktu sumienia, czyli sytuacji, gdy przekonania religijne lub wyznawane zasady moralne nie pozwalają obywatelowi na odbywanie służby wojskowej. Służba zastępcza polega na: 1) wykonywaniu prac na rzecz ochrony środowiska, ochrony przeciwpożarowej, ochrony zdrowia, pomocy społecznej, opieki nad osobami z niepełnosprawnościami albo bezdomnymi oraz na rzecz administracji publicznej i wymiaru sprawiedliwości przez podlegających obowiązkowi służby wojskowej, którym przekonania religijne lub wyznawane zasady moralne nie pozwalają na pełnienie tej służby;

2) pełnieniu służby w formacjach uzbrojonych niewchodzących w skład Sił Zbrojnych, zwanych "formacjami uzbrojonymi".

Pełnienie służby zastępczej jest równoznaczne ze spełnianiem obowiązku zasadniczej służby wojskowej przez osoby podlegające jej odbyciu. Służbę zastępczą można pełnić wyłącznie w okresie trwania obowiązku pełnienia zasadniczej służby wojskowej.

Pytanie problemowe:

Konstytucyjne obowiązki polskich obywateli

Pytania testowe:

1. Ochrona środowiska jest obowiązkiem:
 - a) wszystkich
 - b) każdego obywatela
 - c) **władz publicznych**
2. Wierność RP oraz troska o dobro wspólne jest obowiązkiem:
 - a) **każdego obywatela polskiego**
 - b) każdego pełnoletniego obywatela polskiego
 - c) każdego, kto przebywa na terytorium RP.

Temat 25. Organizacja wymiaru sprawiedliwości.

Status Sądu Najwyższego

Zgodnie z art. 183 ust.1 Konstytucji Sąd Najwyższy sprawuje nadzór nad działalnością sądów powszechnych i wojskowych w zakresie orzekania Sąd Najwyższy funkcje nadzoru judykacyjnego sprawuje przez:

- 1) rozpatrywanie kasacji
- 2) podejmowanie uchwał rozstrzygających zagadnienia prawne (tzw. uchwał wykładniczych);
- 3) kontrolę nadzwyczajną prawomocnych orzeczeń sądowych w celu zapewnienia praworządności i sprawiedliwości społecznej przez rozpoznawanie skarg nadzwyczajnych

Oprócz funkcji nadzoru Sąd Najwyższy wykonuje również inne czynności:

- rozpoznaje protesty wyborcze oraz stwierdza ważność wyborów do Sejmu i do Senatu oraz wyboru Prezydenta RP, referendum ogólnokrajowego i konstytucyjnego,
- rozpoznaje protesty wyborcze w wyborach do Parlamentu Europejskiego,
- rozpatruje sprawy dyscyplinarne w zakresie określonym w ustawie
- opiniuje projekty ustaw i innych aktów normatywnych dotyczących sądownictwa, a także innych ustaw w zakresie, w którym uzna to za celowe.

Sąd Najwyższy dzieli się na Izby:

- 1) Cywilną; 2) Karną; 3) Pracy i Ubezpieczeń Społecznych; 4) Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych; 5) Dyscyplinarną.

Do właściwości **Izby Cywilnej** należą sprawy z zakresu prawa cywilnego, gospodarczego, rodzinnego i opiekuńczego, a także sprawy dotyczące rejestracji przedsiębiorców i rejestracji zastawów.

Do właściwości **Izby Karnej** należą sprawy rozpoznawane na podstawie ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z 2017 r. poz. 1904 i 2405 oraz z 2018 r. poz. 5), ustawy z dnia 10 września 1999 r. – Kodeks karny skarbowy (Dz. U. z 2017 r. poz. 2226), ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (Dz. U. z 2016 r. poz. 1713, z późn. zm.3), oraz inne sprawy, do których stosuje się przepisy ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego, a także sprawy podlegające orzecznictwu sądów wojskowych

Do właściwości **Izby Pracy i Ubezpieczeń Społecznych** należą sprawy z zakresu prawa pracy, ubezpieczeń społecznych, sprawy o roszczenia twórców wynalazków, wzorów użytkowych i przemysłowych oraz topografii układów scalonych o wynagrodzenie, sprawy rejestrowe, z wyłączeniem spraw dotyczących rejestracji przedsiębiorców i rejestracji zastawów.

Do właściwości **Izby Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych** należy rozpatrywanie skarg nadzwyczajnych, rozpoznawanie protestów wyborczych i protestów przeciwko ważności referendum ogólnokrajowego i referendum konstytucyjnego oraz stwierdzanie ważności wyborów i referendum, inne sprawy z zakresu prawa publicznego, w tym sprawy z zakresu ochrony konkurencji, regulacji energetyki, telekomunikacji i transportu kolejowego oraz sprawy, w których złożono odwołanie od decyzji Przewodniczącego Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji, a także skargi dotyczące przewlekłości postępowania przed sądami powszechnymi i wojskowymi oraz Sądem Najwyższym.

Do właściwości **Izby Dyscyplinarnej** należą sprawy: 1) dyscyplinarne: a) sędziów Sądu Najwyższego, b) rozpatrywane przez Sąd Najwyższy w związku z postępowaniami dyscyplinarnymi prowadzonymi na podstawie ustaw: – z dnia 26 maja 1982 r. – Prawo o adwokaturze (Dz. U. z 2017 r. poz. 2368 i 2400), – z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych (Dz. U. z 2017 r. poz. 1870 i 2400), – z dnia 14 lutego 1991 r. – Prawo o notariacie (Dz. U. z 2017 r. poz. 2291), – z dnia 21 sierpnia 1997 r. – Prawo o ustroju sądów wojskowych (Dz. U. z 2017 r. poz. 2243 i 2265 oraz z 2018 r. poz. 3 i 5), – z dnia 18 grudnia 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (Dz. U. z 2016 r. poz. 1575 oraz z 2018 r. poz. 5), – z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych, – z dnia 28 stycznia 2016 r. – Prawo o prokuraturze (Dz. U. z 2017 r. poz. 1767 oraz z 2018 r. poz. 5); 2) z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych dotyczące sędziów Sądu Najwyższego; 3) z zakresu przeniesienia sędziego Sądu Najwyższego w stan spoczynku.

Sądami powszechnymi są sądy rejonowe, sądy okręgowe i sądy apelacyjne. Sprawują one wymiar sprawiedliwości we wszystkich sprawach z wyjątkiem spraw ustawowo zastrzeżonych dla właściwości innych sądów (art. 177 Konstytucji). Sąd rejonowy tworzy się dla jednej lub większej liczby gmin (w uzasadnionych przypadkach w ramach tej samej gminy może być więcej niż jeden sąd rejonowy). Sąd okręgowy tworzy się dla obszaru właściwości co najmniej dwóch sądów rejonowych, a sąd apelacyjny dla obszaru właściwości co najmniej dwóch okręgów sądowych.

Sądy rejonowe są sądami pierwszej instancji, co oznacza, iż jeżeli ustawa nie zastrzega właściwości innych sądów, we wszystkich sprawach właściwe są właśnie one.

Sądy okręgowe to sądy odwoławcze w sprawach rozpoznawanych w pierwszej instancji przez sądy rejonowe, a w niektórych sprawach (np. zbrodnie) wskazanych ustawowo same orzekają w pierwszej instancji.

Sądy apelacyjne są sądami odwoławczymi od orzeczeń sądów okręgowych orzekających w pierwszej instancji.

Sądy podzielone są na wydziały. Organami sądów są prezesi sądów i dyrektorzy sądów, a w sądach okręgowych i apelacyjnych także kolegia sądów. Dyrektora sądu powołuje się w sądzie rejonowym, jeżeli uzasadniają to względy organizacyjne, a w szczególności wielkość sądu mierzona liczbą stanowisk sędziowskich, asesorskich i referendarskich oraz zatrudnionych w nim pracowników lub odległość od sądu okręgowego.

Ustrój sądów administracyjnych

Sądami administracyjnymi są wojewódzkie sądy administracyjne jako sądy pierwszej instancji oraz Naczelny Sąd Administracyjny jako sąd drugiej instancji.

Sądy administracyjne sprawują wymiar sprawiedliwości przez kontrolę zgodności z prawem działalności administracji publicznej oraz rozstrzyganie sporów kompetencyjnych i o właściwość między organami jednostek samorządu terytorialnego, samorządowymi

kolegiami odwoławczymi i między tymi organami a organami administracji rządowej. W szczególności orzekają w sprawach skarg na:

- 1) decyzje administracyjne,
- 2) postanowienia wydane w postępowaniu administracyjnym, na które służy zażalenie albo kończące postępowanie, a także na postanowienie rozstrzygające sprawę co do istoty,
- 3) postanowienia wydane w postępowaniu egzekucyjnym i zabezpieczającym, na które służy zażalenie,
- 4) inne czynności administracyjne z zakresu administracji publicznej dotyczące uprawnień lub obowiązków wynikających z przepisów prawa,
- 5) pisemne interpretacje przepisów prawa podatkowego wydane w indywidualnych sprawach,
- 6) akty prawa miejscowego organów jednostek samorządu terytorialnego i terenowych organów administracji rządowej,
- 7) inne akty organów jednostek samorządu terytorialnego i ich związków podejmowane w sprawach z zakresu administracji publicznej,
- 8) akty nadzoru nad działalnością organów jednostek samorządu terytorialnego,
- 9) beczynność lub przewlekłe prowadzenie postępowania organów w przypadkach określonych w pkt 1- 5.

Sędziów sądów administracyjnych podobnie jak innych sędziów powołuje Prezydent RP na wniosek KRS.

NSA dzieli się na izby: Izbę Gospodarczą, Izbę Finansową i Izbę Ogólnoadministracyjną.

Ustrój sądów wojskowych

Sądy wojskowe sprawują wymiar sprawiedliwości w siłach zbrojnych w sprawach karnych oraz orzekają w innych sprawach, jeżeli zostały przekazane do ich właściwości. W wypadkach przewidzianych przez ustawy orzekają one w sprawach karnych w stosunku do osób nienależących do sił zbrojnych. Orzecznictwu sądów wojskowych podlegają m.in. przestępstwa przeciwko obowiązkowi pełnienia służby w wojsku, przestępstwa przeciwko zasadom dyscypliny wojskowej, przeciwko zasadom postępowania z podwładnymi, przeciwko zasadom obchodzenia się z uzbrojeniem, przestępstwa popełnione przeciwko organowi wojskowemu lub innemu żołnierzowi itp.

Sądami wojskowymi są **wojskowe sądy okręgowe i wojskowe sądy garnizonowe**. Zasadą jest, że w pierwszej instancji orzeka sąd garnizonowy. Wojskowy sąd okręgowy rozpoznaje środki odwoławcze od tych orzeczeń, a sam orzeka w pierwszej instancji, w sprawach wskazanych w przepisach szczególnych, np. o przestępstwa popełnione przez żołnierzy posiadających stopień majora i wyższy.

Pytanie problemowe:

Rodzaje sądów sprawujących w RP wymiar sprawiedliwości i ich organizacja.

Pytania testowe:

1. Sędziowie powoływani są przez Prezydenta na wniosek:

- a) Najwyższej Izby Kontroli
- b) Trybunału Konstytucyjnego
- c) **Krajowej Rady Sądownictwa**

2. Postępowanie sądowe jest:

- a) zawsze dwuinstancyjne
- b) **co najmniej dwuinstancyjne**
- c) zawsze jednoinstancyjne

Temat 26. Prokuratura.

Obowiązująca ustawa zasadnicza nie zawiera przepisów dotyczących prokuratury. Ustrojodawca zdecydował o jej dekonstytucjonalizacji. Nie jest to rozwiązanie nowe, także w okresie międzywojennym we wszystkich aktach konstytucyjnych pominięto całkowicie problematykę ustroju i zadań prokuratury. Jako instytucja państwowa pojawiła się ona dopiero w 1928 r. i była ściśle związana z sądownictwem (zob. rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z 6 lutego 1928 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych – Dz. U. RP z 1928 r., Nr 12, poz. 93).

Konstytucja PRL z 1952 r. i oparte na niej ustawodawstwo zgodnie z wzorem przejętym ze Związku Radzieckiego przewidywała wyodrębniony z resortu sprawiedliwości osobny, scentralizowany pion organów prokuratury. Prokurator Generalny PRL miał strzec praworządności ludowej, czuwać nad ochroną własności społecznej i zabezpieczać poszanowanie praw obywateli, a w szczególności czuwać nad ściganiem przestępstw godzących w ustrój, bezpieczeństwo i niezawisłość PRL (art. 64 Konstytucji PRL).

Prokuraturę stanowią Prokurator Generalny, Prokurator Krajowy, pozostali zastępcy Prokuratora Generalnego oraz prokuratorzy powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury i prokuratorzy Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (art. 1 ustawy z dnia 28 stycznia 2016 r. Prawo o prokuraturze – tj. Dz.U. z 2024r. poz. 390).

Urząd Prokuratora Generalnego sprawuje Minister Sprawiedliwości. Prokuratorami powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury są prokuratorzy Prokuratury Krajowej, prokuratur regionalnych, prokuratur okręgowych i prokuratur rejonowych. Prokuratorami Instytutu Pamięci Narodowej są prokuratorzy Głównej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, prokuratorzy oddziałowych komisji ścigania zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, prokuratorzy Biura Lustracyjnego oraz prokuratorzy oddziałowych biur lustracyjnych.

Na stanowisko prokuratora może być powołany ten, kto: 1) posiada wyłącznie obywatelstwo polskie i korzysta z pełni praw cywilnych i obywatelskich, a także nie był prawomocnie skazany za umyślne przestępstwo ścigane z oskarżenia publicznego; 2) jest nieskazitelnego charakteru; 3) ukończył wyższe studia prawnicze w Polsce i uzyskał tytuł magistra lub zagraniczne studia prawnicze uznane w Polsce; 4) jest zdolny, ze względu na stan zdrowia, do pełnienia obowiązków prokuratora; 5) ukończył 26 lat; 6) złożył egzamin prokuratorski lub sędziowski; 7) był zatrudniony na stanowisku asesora prokuratorskiego lub sądowego co najmniej rok albo odbył w wojskowych jednostkach organizacyjnych prokuratury okres służby przewidziany w przepisach o służbie wojskowej żołnierzy zawodowych; 8) nie pełnił służby zawodowej, nie pracował lub nie był współpracownikiem organów bezpieczeństwa państwa, wymienionych w art. 5 ustawy z dnia 18 grudnia 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (Dz. U. z 2023 r. poz. 102), ani też nie był sędzią, który orzekając uchybił godności urzędu sprzeniewierzając się niezawisłości sędziowskiej, co zostało stwierdzone prawomocnym orzeczeniem.

Wymagania, o których mowa w pkt. 6 i 7, nie dotyczą: 1) profesorów i doktorów habilitowanych nauk prawnych w polskich szkołach wyższych, w Polskiej Akademii Nauk oraz w instytutach naukowo-badawczych i innych placówkach naukowych; 2) sędziów; 3) adwokatów, radców prawnych oraz prezesa, wiceprezesa, starszego radcy i radcy Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa, którzy wykonywali ten zawód lub zajmowali takie stanowisko przez co najmniej 3 lata. Wymagania, o których mowa w pkt. 7, nie dotyczą notariuszy.

W okresie zajmowania stanowiska prokurator nie może należeć do partii politycznej ani brać udziału w żadnej działalności politycznej. Prokurator nie może podejmować dodatkowego zatrudnienia, z wyjątkiem zatrudnienia na stanowisku dydaktycznym, naukowo-dydaktycznym lub naukowym w łącznym wymiarze nieprzekraczającym pełnego wymiaru czasu pracy pracowników zatrudnionych na tych stanowiskach, jeżeli wykonywanie tego zatrudnienia nie przeszkadza w pełnieniu obowiązków prokuratora.

Prokurator korzysta z immunitetu. Nie może być pociągnięty do odpowiedzialności karnej ani tymczasowo aresztowany bez zezwolenia sądu dyscyplinarnego, a zatrzymany – bez zgody przełożonego dyscyplinarnego. Nie dotyczy to zatrzymania na gorącym uczynku popełnienia przestępstwa. Do czasu wydania zezwolenia na pociągnięcie prokuratora albo Prokuratora Generalnego do odpowiedzialności karnej wolno przedsięwziąć tylko czynności niecierpiące zwłoki, zawiadamiając o tym niezwłocznie prokuratora przełożonego. W przypadku Prokuratora Generalnego zawiadamia się Prezesa Rady Ministrów. **Przy wykonywaniu czynności określonych w ustawach prokurator jest niezależny**, ale jednocześnie jest obowiązany wykonywać zarządzenia, wytyczne i polecenia przełożonego prokuratora. Polecenie dotyczące treści czynności procesowej prokurator przełożony wydaje na piśmie, a na żądanie prokuratora – wraz z uzasadnieniem. Prokurator przełożony uprawniony jest do zmiany lub uchylecia decyzji prokuratora podległego. Zmiana lub uchylenie decyzji wymagają formy pisemnej i są włączane do akt sprawy. Każdy prokurator przełożony może powierzyć podległym prokuratorom wykonanie czynności należących do jego zakresu działania, chyba że ustawa zastrzega określone czynności do jego właściwości (**zasada substytucji**), oraz przejmować sprawy prowadzone przez prokuratorów podległych i wykonywać ich czynności, chyba że przepisy ustawy stanowią inaczej (**zasada dewolucji**).

Przy Prokuratorze Generalnym działa Krajowa Rada Prokuratorów. Składa się ona z: 1) Prokuratora Krajowego; 2) 4 przedstawicieli wybranych przez zebranie prokuratorów Prokuratury Krajowej, w tym co najmniej jednego wykonującego czynności w Departamencie do Spraw Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji oraz jednego wykonującego czynności w Departamencie do Spraw Wojskowych; 3) przedstawiciela wybranego przez zebranie prokuratorów Instytutu Pamięci Narodowej; 4) przedstawicieli wybranych przez zgromadzenia prokuratorów w prokuraturach regionalnych – po jednym z każdej prokuratury regionalnej; 5) 5 prokuratorów powołanych przez Prokuratora Generalnego, w tym co najmniej jednego w stanie spoczynku.

Krajowa Rada Prokuratorów wyraża opinię w sprawach podejmowanych z własnej inicjatywy lub przedstawionych przez Prokuratora Generalnego.

Prokuratura wykonuje zadania w zakresie ścigania przestępstw oraz stoi na straży praworządności. Obowiązki te Prokurator Generalny, Prokurator Krajowy i pozostali

zastępcy Prokuratora Generalnego oraz podlegli im prokuratorzy wykonują między innymi przez: 1) prowadzenie lub nadzorowanie postępowania przygotowawczego w sprawach karnych oraz sprawowanie funkcji oskarżyciela publicznego przed sądami; 2) wytaczanie powództw w sprawach cywilnych oraz składanie wniosków i udział w postępowaniu sądowym w sprawach cywilnych, z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych, jeżeli tego wymaga ochrona praworządności, interesu społecznego, własności lub praw obywateli; 3) podejmowanie środków przewidzianych prawem, zmierzających do prawidłowego i jednolitego stosowania prawa w postępowaniu sądowym, administracyjnym, w sprawach o wykroczenia oraz w innych postępowaniach przewidzianych przez ustawę; 4) sprawowanie nadzoru nad wykonywaniem postanowień o tymczasowym aresztowaniu oraz innych decyzji o pozbawieniu wolności; 5) gromadzenie, przetwarzanie i analizowanie w systemach informatycznych danych, w tym danych osobowych, pochodzących z prowadzonych lub nadzorowanych na podstawie ustawy postępowań oraz z udziału w postępowaniu sądowym, administracyjnym, w sprawach o wykroczenia lub innych postępowaniach przewidzianych przez ustawę, przekazywanie danych i wyników analiz właściwym organom, w tym organom innego państwa, jeżeli przewiduje to ustawa lub umowa międzynarodowa ratyfikowana przez Rzeczpospolitą Polską; 6) zaskarżanie do sądu niezgodnych z prawem decyzji administracyjnych oraz udział w postępowaniu sądowym w sprawach zgodności z prawem takich decyzji; 7) koordynowanie działalności w zakresie ścigania przestępstw lub przestępstw skarbowych, prowadzonej przez inne organy państwowe; 8) współdziałanie z organami państwowymi, państwowymi jednostkami organizacyjnymi i organizacjami społecznymi w zapobieganiu przestępczości i innym naruszeniom prawa; 9) współpracę z Szefem Krajowego Centrum Informacji Kryminalnych w zakresie niezbędnym do realizacji jego zadań ustawowych; 10) współpracę i udział w działaniach podejmowanych przez organizacje międzynarodowe lub ponadnarodowe oraz zespoły międzynarodowe, działające na podstawie umów międzynarodowych, w tym umów konstytuujących organizacje międzynarodowe, ratyfikowanych przez Rzeczpospolitą Polską; 11) opiniowanie projektów aktów normatywnych.

Pytanie problemowe:

Organizacja i ustrojowe zadania Prokuratury.

Pytania testowe:

1. Minister Sprawiedliwości sprawuje urząd:
 - a) Prokuratora Krajowego
 - b) **Prokuratora Generalnego**
 - c) Minister Sprawiedliwości nie pełni żadnej innej funkcji
2. Przy wykonywaniu czynności określonych w ustawach, prokurator:
 - a) **jest niezależny**
 - b) jest niezawisły
 - c) nie jest obowiązany wykonywać zarządzeń, wytycznych i poleceń przełożonego prokuratora